

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Transnacionální vazby
Ukrajinské menšiny v Hradci Králové
Bc. Michaela Müllerová

Diplomová práce
2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Michaela Müllerová
Osobní číslo: H10564
Studijní program: N6703 Sociologie
Studijní obor: Sociální antropologie
Název tématu: Transnacionální vazby ukrajinské menšiny v Hradci Králové
Zadávací katedra: Katedra sociálních věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Abstrakt - představení diplomové práce Úvod - seznámení s diplomovou prací, s jejím hlavním záměrem a výzkumnou otázkou. Teoretická část - seskupení teoretických poznatků různých autorů. Metodologie - proces i výsledek sběru dat v rámci terénního výzkumu. Praktická část - výzkum. Především zúčastněné pozorování a polostandardizované rozhovory. Závěr - shrnutí diplomové práce, především praktické části. Seznam použité literatury

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

GARDNER, K., and R. GRILLO. 2002. Transnational households and ritual: an overview. *Global Networks* 2. <http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>
GUARNIZO, L.E., SMITH, M.P. 1998. The Localization of Transnationalism
JANKŮ, K. 2006. Moderní Migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia. Život v pohybu* 1/2006 Brno
SZALÓ, C. 2007. Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
1 532 10 Pardubice, Studentská 84

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 3. 2012

Michaela Müllerová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce PhDr. Tomášovi Boukalovi, Ph.D.za užitečné rady, připomínky a čas, který mi věnoval.

ANOTACE

Práce se zaměřuje na transnacionální vazby ukrajinské menšiny v Hradci Králové. V práci se nejdříve zabývám příchodem Ukrajinců do České republiky, migrací a především v práci představuji základní teoretická východiska transnacionální teorie migrace. Cílem práce je prozkoumat a alespoň z části se pokusit odhalit klíčové aspekty transnacionálních vazeb ukrajinské menšiny a především najít odpověď na otázku, zda-li ukrajinský migrant splňuje podle teoretických východisek předpoklady stát se transnacionálním migrantem.

KLÍČOVÁ SLOVA

Transnacionalismus – migrace – ukrajinská menšina - identita - integrace

TITLE

Transnational relations of Ukrainian minority in Hradec Králové

ANNOTATION

The work focuses on transnational ties Ukrainian minority in Hradec Kralové. The paper first deals with the causes of migration, the arrival of the Ukrainians in the Czech Republic and especially in the work I present the basic theoretical transnational migration theory. The aim is to explore, at least in part to try to uncover key aspects of transnational linkages and Ukrainian minorities in particular to answer the question whether it really meets Ukrainian migrants according to theoretical background assumptions become a transnational migrants.

KEYWORDS

Transnacionalism – migration – Ukrainian minority – identity – integration

OBSAH

1 Úvod.....	- 8 -
2 Ukrajinci v České republice.....	- 10 -
2.1 Historický vývoj ukrajinské imigrace.....	- 10 -
2.2 Současná situace.....	- 11 -
2.3 Hodnotový systém ukrajinské menšiny.....	- 12 -
3 Migrace.....	- 13 -
3.1 Definice migrace.....	- 13 -
3.2 Příčiny migrace.....	- 14 -
4 Transnacionální teorie migrace.....	- 17 -
4.1 Transnacionalismus – jeho předpoklady a kritika.....	- 17 -
4.2 Transnacionální sociální pole a sítě.....	- 23 -
4.3 Transnacionální rodina.....	- 24 -
4.4 Nations Unbound.....	- 25 -
5 Praktická část.....	- 27 -
5.1 Seznámení s projektem.....	- 27 -
5.2 Výzkumná otázka.....	- 28 -
5.3 Výzkumné metody.....	- 28 -
5.4 Cílová skupina.....	- 29 -
5.5 Charakteristiky respondentů.....	- 30 -
5.6 Analýza rozhovorů.....	- 33 -
6 Závěr.....	- 57 -
7 Seznam literatury.....	-61-

1 Úvod

V této diplomové práci bych se chtěla zabývat především transnacionálními vazbami Ukrajinců v rámci Královéhradeckého kraje. Ukrajinci představují nejpočetnější skupinu cizinců v České republice a jejich migrace má dlouhodobý charakter a dají se u nich předpokládat silné transnacionální vazby. Česká republika se stala cílovou zemí imigrantů z různých koutů světa, především však ze sousedních států a ze zemí bývalého Sovětského svazu. S jejich přílivem vyvstalo množství otázek i společenských problémů a tato u nás relativně nová skutečnost se postupně stala předmětem zájmu mnoha odborníků.

Cílem práce je prozkoumat a alespoň z části se pokusit odhalit klíčové aspekty transnacionálních vazeb ukrajinské menšiny a především najít odpověď na otázku, zda-li je možné považovat příslušníky ukrajinské menšiny v České republice za transnacionální migranty?

Mým předpokladem je, že mezi mými respondenty budou ti, kteří budou vyvíjet velmi silné transnacionální vazby ke své zemi původu a určitě se v mém výzkumném vzorku objeví i tací respondenti, u kterých transnacionální vazby nebudou téměř žádné. Myslím, že u respondentů, kteří jsou v České republice poměrně krátce, tedy okolo tří let, budou jejich transnacionální vazby vyvíjeny v silnější míře a ve větší frekvenci. Předpokládám to z toho důvodu, že u cizinců, kteří jsou zde především za prací či studiem se dá očekávat, že počítají s návratem do země původu, čili jejich cítění a propojení s původním domovem pro ně bude stále silné a aktuální. Kdežto u respondentů, kteří zde pobývají déle, mají české občanství a nebo v České republice dokonce založili nové rodiny, lze předpokládat transnacionální vazby slabší právě z důvodu celkové integrace mezi majoritní společností. Myslím, že tato skupina respondentů, která zde žije už několik let a jsou zde trvale usazeni počítá s návratem do země původu minimálně, neznamená to ovšem, že neudrží žádné kontakty s rodinou, která na Ukrajině zůstala, ale zkrátka už začali žít plnohodnotný život s myšlenkou domova v České republice.

Je třeba mít na vědomí, že jednotlivé oblasti se od sebe často liší jak geograficky, způsobem života, demografickou skladbou, náboženstvím a dalšími aspekty. Pokusím se v práci tedy postihnout alespoň některá společná specifika transnacionálních vazeb Ukrajinců. Nelze však předkládat úvahy a hypotézy platné pro celou ukrajinskou minoritu, je třeba mít na vědomí, že každá skupina je tvořena individualitami.

Struktura práce je následující. V první části práce bych alespoň okrajově chtěla zmínit historii a současnost ukrajinské menšiny v České republice. V teoretické části se také zmiňuji o migraci a to především z toho důvodu, že část mých respondentů jsou ekonomičtí migranti, a těsně s nimi souvisí tematika migračního procesu a jeho jednotlivých fází. Převážně se chci věnovat samotné transnacionální teorii migrace, která je pro moji druhou část práce stěžejní. V praktické části práce se zabývám samotným výzkumem transnacionálních vazeb ukrajinské menšiny a analýzou rozhovorů respondentů. V závěru na základě předchozích částí shrnuji, jaké transnacionální vazby ukrajinská menšina vyvíjí a především odpovídám na otázku, zda-li je možné považovat příslušníky ukrajinské menšiny v České republice za transnacionální migranty?

2 Ukrajinci v České republice

V této kapitole bych se chtěla zabývat fakty migrace ukrajinské menšiny do České republiky. Chtěla bych zde zmínit historický vývoj ukrajinské imigrace, současnou situaci a také hodnotový systém ukrajinské menšiny.

2.1 Historický vývoj ukrajinské imigrace

Jak uvádí Zilynskyj, na naše území ukrajinská menšina začala imigrovat již v 16. a 17. století. Ukrajinci přicházeli do České republiky převážně za studiem nebo sloužit jako žoldáci v boji proti Turkům. V 18. století, kdy se část západní Ukrajiny připojila k habsburské monarchii začala migrace zesilovat. Toto územní spojení podpořilo vznik nových vazeb mezi naším a ukrajinským národem. V 19. století na české území začala přicházet značná vlna ukrajinských intelektuálů a studentů. Ti k nám přicházeli především z politických důvodů. K dalším migračním vlnám Ukrajinců směrem na západ přispěla 1.polovina 20.století, která přinesla hned dvě světové války. Tehdejší československý nastupující komunistický režim nepřál rozvoji ukrajinských kulturních a školských zařízení, která na území Československa za první republiky úspěšně fungovala, a tak postupně došlo k asimilaci ukrajinských emigrantů do majoritní společnosti (Zilynskyj in Šišková 2001:82, Leontiyeva, 2005).

Prostor pro příchod nových ukrajinských imigrantů nastal až po událostech z roku 1989. Na jaře roku 1990 vzniklo po krátké existenci Občanského fóra Ukrajinců (přelom let 1989 a 1990) Sdružení Ukrajinců v České republice, jejichž cílem byla snaha obnovit v Praze a později v Ostravě kulturní a spolkové aktivity. Po čase se od této organizace oddělila a převzala většinu iniciativ Ukrajinská iniciativa v České republice, kdy vznikl i spolek ukrajinských žen (Zilynskyj in Šišková, 2001:85).

2.2. Současná situace

Současná situace Ukrajinců by se dala rozdělit na dvě hlavní skupiny, a to na „tradiční“ Ukrajince a na Ukrajince, kteří na české území přišli po roce 1989. První skupina, čili „tradiční“ Ukrajinci mají české občanství a v mnoha případech zde žijí už desítky let. Tito ukrajinští imigranti se především z důvodu neexistence ukrajinských škol a kroužků zabývajících se ukrajinským jazykem po roce 1945 zcela asimilovali. Skupina ukrajinských imigrantů, která na naše území přišla po roce 1989 by se podle Šiškové dala nazvat také jako „nová“ skupina. Jedná se především o Ukrajince, kteří na českém území pracují nebo podnikají a mnozí prozatím nezískali české občanství a využívají tak povolení ke krátkodobému či dlouhodobému pobytu. Jejich hlavním cílem je v České republice prozatím zlepšit finanční situaci své rodiny, která zůstala na Ukrajině (Zilynskyj in Šišková, 2001:85).

Ukrajinská migrace má převážně ekonomický charakter. Důvodem pro úplné nebo i dočasné opuštění své původní země je nízká životní úroveň a nedostatek pracovních příležitostí na Ukrajině, geografická blízkost obou států s poměrně malými jazykovými a kulturními nerovnostmi (Leontiyeva, 2005).

Do České republiky přijíždějí hlavně mladí muži v produktivním věku, žádnou výjimkou už ale nejsou ani ženy. Přicházejí na české území většinou sami, aby si vydělali na lepší život rodiny, která zůstala na Ukrajině. Ukrajinci do České republiky tedy také často jezdí za sezónním dočasným výdělkem, který představuje především práci v oblasti stavebnictví, zemědělství a lesnictví. U těchto Ukrajinců jsou tendence k trvalému usazení samozřejmě velmi malé a dá se předpokládat, že se vrátí zpět na Ukrajinu (Leontiyeva, 2005).

Uherek také poznamenává, že velká část Ukrajinců má na našem území charakter krátkodobějšího pracovního pobytu s předpokladem vrátit se po čase zpět do své původní země, na Ukrajinu. Tyto pracovní pobyty mívají často tzv. cirkulační charakter, který se však zdaleka netýká pouze ukrajinské menšiny. Tzv. cirkulační charakter znamená, že cizinci, kteří si

v dané zemi vydělali určitý obnos se poté vrátí zpět do své země původu, a po určité době strávené doma se opět vracejí do České republiky za dalším výdělkem. Uherek však dodává, že motivace cizinců v setrvání na našem území se postupně mění. Problém vidí v tom, že cizinci často přicházejí s představou, že zde budou po dobu nezbytně nutnou, ale v mnohých případech se doba pobytu prodlužuje a cizinci tak svůj odchod do původní země neustále odkládají a nehledají si svá trvalá zázemí (Uherek, 2005).

2.3 Hodnotový systém Ukrajinské menšiny

Základní hodnotový systém dlouhodobého soužití ukrajinské menšiny s majoritní českou společností nevykazuje zásadní odlišnosti od jeho hodnotového systému. U ukrajinské národnosti je poměrně vyšší míra religiozity a národní hrdosti reprezentované především některými osobnostmi, díly a ukrajinskými událostmi z politických a literárních dějin. Podle Šiškové tato hrdost může vést až v určitou nekritičnost a idealizaci vlastního národního celku, který je pak vnímán hlavně ve vysněné, nikoli ve své reálné podobě. Tradiční ukrajinská skupina většinou udržuje zvyky a tradice v souvislosti s významnými církevními svátky východního obřadu a také s výročními dny některých výrazných osobností národní minulosti. Ukrajinské soužití s českou společností nevykazuje příliš velké problémy. Šišková však zmiňuje: „Ukrajinci si však tradičně stěžují na nedostatečnou míru pochopení českého obyvatelstva pro specifika ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů.“ (Šišková, 2001, s.88). Kvůli stále většímu počtu ukrajinských emigrantů (týká se hlavně dělníků) se v České republice zastává názor většího nárůstu kriminality a zmenšování pocitu bezpečí. Tyto vznikající xenofobní pocity se však dotýkají i tradiční skupiny Ukrajinců, kteří s těmito jevy nemají nic společného (Zilynskyj in Šišková, 2001:88).

3 Migrace

V této kapitole se budu zabývat na základě studia literatury definicí migrace a jejími příčinami.

3.1 Definice migrace

Pod pojmem migrace se rozumí: „Stěhování obyvatel z jednoho regionu (země, kontinentu) do jiného regionu (země, kontinentu), může tedy jít o jev vnitrostátní i mezinárodní“ (Matoušek, 2003:109).V této kapitole bych se chtěla zabývat mezinárodní migrací, která se dále rozlišuje na emigraci a migraci. Emigrací se rozumí vystěhování ze země a imigrace může být definována jako přistěhování do země.

Dalším charakterem migrace může být především změna. Jak se píše v knize Život v pohybu od Kateřiny Janků, migrace v politice i v sociálních vědách je označována jako migrace dobrovolná, stejně jako migrace nucená, čímž je myšleno uprchlictví (Janků, 2006).

Podle Drbohlava drtivou většinu mezinárodní migrace představují migranti, kteří ze své vlasti emigrovali z důvodů pracovních. Tyto migrační pohyby jsou zastoupeny v mnoha typech, jako je tradiční pravidelná migrace, ve smluvních pracovních pohybech, pohyby vysoce vzdělaných pracovníků, ale i v ilegálních pohybech. Lidé žádající o azyl – uprchlíci, jejichž motivem odchodu ze své země by neměl být spjat s ekonomickými podmínkami, se legálně i ilegálně také zapojují do pracovního procesu (Drbohlav in Šišková, 2001:18).

V současném světě migrace je rozhodnutí pro migranty velice obtížným procesem. Migrace je většinou podmíněna vzájemnými faktory, které se vážou ke třem prostředím, a to k emigraci odkud odcházejí, k cílovému místu imigrace, tedy tam, kam nově přicházejí, a také k tranzitním zemím, přes něž migranti pouze přecházejí, aby se dostali ke svému cílovému místu(Drbohlav in Šišková, 2001:19).

Migrantem je tedy nazýván: „Každý člověk, který překročí mezinárodní hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok“ (Multikulturní centrum Praha, 2003).

3.2 Příčiny migrace

V rámci různých vědních oborů existuje několik teorií, které byly vyvinuty nezávisle na sobě a vysvětlují určitou mezinárodní migraci podle doby, v které vznikla, kterými migračními příčinami a proudy se zabývala a často také v rámci kterého oboru vznikla. Jak říká ve své knize Vojtková, existují teorie, které mezinárodní migraci analyzují na makro a jiné na mikroúrovni. Teorie mezinárodní migrace se od sebe odlišují především v tom, jakou příčinu považují za hlavní při vzniku mezinárodní migrace, a také které otázky jsou pro dané teorie podstatné a hledají na ně vysvětlení. Jednotlivým teoriím migrace je vytýkána převážně jednostrannost, jelikož v dnešním světě je zapotřebí více hledisek a přístupů, které by nás vedly ke komplexnějšímu porozumění všech aspektů současných migračních trendů (Vojtková, 2005).

Mikroteorie se soustředí na jedince, na jeho racionální výdaje v určitém časovém horizontu s cílem maximalizovat svůj zisk. Mezi takové výdaje jsou započítány materiální náklady na cestu, náklady na dobu, po kterou bude jedinec bez práce, úsilí vynaložené na učení se novému jazyku a kultuře atd.

Makroteorie v dnešní době zkoumá příčiny migrace z hlediska makroekonomických ukazatelů, mezi které patří rozdíly v příjmech mezi jednotlivými zeměmi, rozdíly v poptávce a nabídce pracovních sil a možnosti zaměstnání (Vojtková, 2005).

Příčiny lidské migrace jsou rozděleny do dvou kategorií, z nichž jeden přístup se opírá o neoklasickou ekonomii a druhý je tzv.strukturalistický přístup. Pro zastánce přístupu neoklasické ekonomie jsou pohyby lidí považovány za přirozenou reakci na rozdílné sociální a ekonomické

možnosti, které nabízejí jiné státy. Lidé se tedy stěhují z míst, kde pracovní síla a nedostatek kapitálu přebývá do bohatších oblastí, které nabízejí lepší pracovní příležitosti (Bendl, 2000:16).

Z neoklasické teorie také vyplývá i vysvětlení založené na existenci tzv. „push“ a „pull“ faktorů. Tato teorie považuje za příčiny migrace faktory, které nutí migranty opustit svou zemi původu (push factors) a jiné faktory, které migranty přitahují do cílových zemí (pull factors) (Vojtková, 2005).

Tzv. „strukturalistický přístup“ klade příliš silný důraz na svobodnou volbu jednotlivce. Hlavní příčinou migrací jsou podle strukturalistického přístupu síly, které vedou k nevyrovnanému rozdělení příležitostí, hlavně nerovnoměrné pronikání tržní ekonomiky do jednotlivých regionů (Vojtková, 2005).

Teorie světových systémů vysvětluje mezinárodní migraci přes obecné makro faktory ekonomického, sociálního a politického vývoje. Její příčiny jsou spojovány s postupující ekonomickou globalizací a se strukturou světových trhů. Předpoklady pro mezinárodní migraci se vytvářejí pronikáním kapitalistických ekonomických vztahů z center do nekapitalistických, okrajových společností a narušují tím stávající systémy a formy ekonomické a sociální organizace (Vojtková, 2005).

Teorie sítí ve svém migračním procesu zdůrazňuje význam mezilidských vazeb, čímž jsou myšleny osobní vazby mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali ve své zemi původu. Jde tedy o vazby přátelské, příbuzenské a o vazby v rámci komunity. Síť tedy pomáhají při usazování migrantů v cílové zemi a při vytváření komunit (Vojtková, 2005).

V institucionální teorii jde také o síť, které podporují migraci. U této teorie by se dalo mluvit o dvou skupinkách institucionálních subjektů. Do první skupiny se zařazují organizace či jednotlivci, kteří napomáhají především za účelem zisku nelegální migraci. Jde o tzv. smuggling and trafficking (pašování lidí ze země původu do jiné země), převody přes hranice, falšování dokumentů apod. Migranti z této první skupiny jsou často

vystavování okrádání, podvodům, vykořisťování a zneužívání. Do druhé skupiny institucionální teorie řadíme nevládní a mezinárodní organizace a zároveň také jedince, kteří migrantům poskytují hlavně právní rady a sociální služby (Vojtková, 2005).

Teorie kumulativní příčiny, jejímž hlavním aspektem je každý akt migrace měnící společenský kontext, ve kterém se o migraci rozhoduje, a to tak, že se následující migrace stává pravděpodobnější. Důsledkem migrace jsou změny v oblasti ekonomické, kulturní a sociální v zemi původu i v zemi cílové. Z toho často v některých zaměstnáních vyplývá tzv. social labeling, kdy zaměstnání, kde je vysoké zastoupení imigrantů, získají nálepkou zaměstnání nevhodné pro domácí obyvatele, což vede k další poptávce po imigrantech (Vojtková, 2005).

Teorie migračních systémů klade důraz na mezinárodní vztahy, národní hospodářství, kolektivní jednání a institucionální faktory. Předpokladem jsou migrační proudy, které jsou do jisté míry stabilní a strukturované v prostoru a čase. Migrační systém je tvořen změnami, které si navzájem vyměňují migranty, zboží i kapitál (Vojtková, 2005).

4 Transnacionální teorie migrace

Během posledních dvaceti let se v odborných kruzích zabývajících se migrací začalo hovořit o novém trendu v mezinárodní migraci. Řada autorů začala upozorňovat na to, že migranti se už neusazují natrvalo, ale naopak udržují se svými původními domovy bez ohledu na jejich geografickou vzdálenost dlouhodobé ekonomické, sociální i politické vazby. O transnacionální migraci se hovoří tehdy, kdy mnozí lidé již nežijí pouze uvnitř jednoho státu, ale naopak svými aktivitami tyto hranice pravidelně překračují. Transnacionální migrace je pro mnoho autorů novým fenoménem, nicméně někteří odpůrci však upozorňují na skutečnost, že se nejedná o nový fenomén, protože vazby mezi emigranty a jejich původními zeměmi existovaly odnepaměti. Nesmí se také zapomenout zmínit migranty, kteří žádné vazby se svoji původní zemí neudržují a plně se zapojují do nových společností, v tomto případě se však nejedná o transnacionální migranty.

4.1 Transnacionalismus – jeho předpoklady a kritika

Migrace je součástí lidských životů od nepaměti. Nikdy se jí však nedostávalo takové pozornosti, jak tomu bylo od vzniku moderních států. Teprve až s určením hranic národních států, které jasně vymezují prostor, kde žijí jeho občané, dochází zároveň i k ostřejším rozdělení na „my“, tedy občany státu a na „oni“, občany jiných států. V tomto smyslu je migrace moderním fenoménem nejen proto, že je svázána se státně definovanými prostory, ale také proto, že se stává jednou z určujících charakteristik globálního města (Janků 2006).

Transnacionalismus je teoretický koncept, který vznikl na začátku 90.let minulého století, a je používán především v rámci mezinárodní migrace. Transnacionální teorie migrace pracuje především s pojmem „transnacionální sociální pole“. Centrem pozornosti jsou migranti, kteří jsou součástí přeshraničních vztahů a aktivit, do kterých jsou vtaženy oba jejich domovy. Přeshraničními vztahy a aktivitami migranti zakládají sociální pole, které přesahuje jak hranice kulturní, tak politické. Vztah mezi migranty, kteří

opustili svůj původní domov a mezi těmi, kteří zůstali, usnadňuje komunikace v rámci moderních technologií, dopravě a telekomunikace. Jak říká ve své publikaci Száló: „Přistěhovalci se tím pádem už nezdají být vykořeněnými subjekty, naopak jde o aktivně jednající lidi, kteří opakovaně – tam a zpět – překračují nejenom hranice států, ale také hranice různých kultur a společenstev.“(Száló,2007:111). Migrantům v rámci transnacionální migrace je tedy umožněno se identifikovat s více než jednou národní identitou. Člověk může pociťovat příslušnost nejen k jednomu státu nebo území, ale v rámci transnacionální identity může mít souběžně dva či více domovů a více národních identit, kterými si vytváří transnacionální sociální pole.

Hlavními dvěma koncepty transnacionalismu, které přispěly k dynamizaci fenoménu migrace, se staly sociální sítě a sociální pole. Využití prvního konceptu v teorii migrace je spojeno se jménem amerického sociologa Alexandra Portese, který ve svých výzkumech městských přistěhovaleckých komunit poukázal na důležitost sociálních sítí a etnické solidarity v rozvoji a udržování “etnického podnikání” (Portes, 2002). Portes na základě svých výzkumných poznatků dospěl k vlastní teorii o příčinách migrace, která se snaží zkombinovat makrostrukturní přístup k migraci, tak jak jej představuje například Wallersteinova teorie světových systémů, s mikrostrukturní teorií sítí. Výsledkem této syntézy je teze o zakotvenosti individuálního jednání přistěhovalců v dvojím typu sociálních struktur: 1. ve strukturních vazbách mezi státy, z nichž se lidé vysídlují, se státy, do nichž se přesídlují a 2. ve strukturních vazbách mezi komunitami a rodinami těchto států (Portes, Rumbaut, 1996:271 – 272).

Dříve bylo studium migrace soustředěno především na přijímací společnost a perspektivu domácích obyvatel. Důraz byl kladen na to, jak přistěhovalci zvládají nové životní podmínky bez velkého zájmu migrantova původu. Migrace nebyla pouze procesem asimilace, ale procesem, kterým si migranti do určité míry udržují spojení se svou zemí původu. Száló uvádí, že i když migrant překračuje státní hranici, neznamená to, že za sebou nechá svůj původní domov úplně, ale spíše naopak. Udržuje a vytváří si

přeshraniční, ekonomické, politické a kulturní vazby, které propojují jeho původní domov s domovem novým. (Száló 2007:25)

Transnacionální teorie migrace v původním významu znamenala alternativní přístup k sociálně-vědnímu diskurzu o politické integraci přistěhovalců, jemuž doposud dominovaly dva protichůdné koncepty: asimilacionistický a multikulturní (Száló 2007). Tyto koncepty však ve skutečnosti vycházejí ze stejného předpokladu, a sice že analytickou jednotkou asimilacionismu i multikulturalismu je společnost jako teritoriálně ohraničené společenství národního státu a s ní spojená kultura národa (jazyk, náboženství, tradice apod.). Otázka politické integrace se v tomto kontextu redukuje na otázku vztahu k dominantní kultuře majoritního obyvatelstva státu. Takový analytický přístup je však zastánci transnacionální teorie kritizován a označován za metodologický nacionalismus. Podstata kritiky metodologického nacionalismu podle Basch tkví v názoru, že jednotlivé společnosti a kultury nejsou uzavřené systémy a koncepty, které reflektují reálné kulturní rozdíly, nýbrž sociální konstrukce, reflektující distribuci moci definující tyto kulturní rozdíly. Produktem definice těchto rozdílů jsou koncepty etnických skupiny, národa a rasy (Kostlán, 2008).

Jinými slovy transmigranti udržují mnohočetné vazby se svými původními zeměmi a stále více realizují mnohá propojení, které zmenšují napříč mezinárodními hranicemi. Transmigranti jsou zakotveni kdekoli ve smyslu, že udržují vztahy, budují instituce, podnikají transakce a ovlivňují lokální a národní události v zemi své emigrace. Schiller říká, že z toho důvodu jsou také jejich identity uzpůsobeny ve vztahu k více než jednomu národnímu státu (Vertovec, 2002).

Podle definice Davida Kostlána transnacionalismus „představuje novou interpretační strategii migrace v sociálních vědách, která se vymezuje vůči asimilacionismu a multikulturalismu. Základní kritika směřuje k zpochybnění předpokladu, že společnost jako národní společenství je teritoriálně a kulturně ohraničený systém. Termín společnost je proto nahrazen koncepty

sociálních sítí a sociálních polí. Autor se opírá o antropoložky Lindu Basch, Ninu Glick-Schiller a Kristinu Szanton-Blanc, jejichž dlouholeté studium karibských a filipínských migrantů v New Yorku bylo inspirací pro rozvoj teorie transnacionální migrace na začátku 90. let 20. století.

Mezi hlavní předpoklady transnacionalismu se dá zařadit podle Guarniza a Smitha(1998):

1. globalizace kapitalismu
2. technologická revoluce v dopravě a komunikacích
3. globální politická transformace
4. expanze sociálních sítí, které umožnily reprodukci transnacionální migrace

Důležitým nástrojem rozvoje transnacionalismu jsou různé typy převaděčských, rodinných nebo cestovatelských sítí, které spojují zemi původu se zemí přesídlení. Asi nejzřetelnějším důkazem transnacionálních praktik je přitom transnacionální pohyb kapitálu, ať už v podobě globálních korporací nebo v podobě remitancí. Zúčastňují se jich tedy nejen velké obchodní instituce, ale například i individuální přistěhovalci, pro něž remitance představují hlavní prostředek zdržení transnacionálních praktik a také důkaz vlivu globalizace na individuální jednání (Vertovec, 2002)

Podle Hall jsou transmigranti lidé, kteří často mluví více než jedním jazykem, kteří se naučili překládat a vyjednávat mezi různými kulturami, protože jsou sami produktem několika propojených kultur a historií. Jsou schopni žít ve světě plném rozdílů, na rozhraní několika kultur, a obměňovat perspektivu, z níž se na tyto kultury dívají. V každodenním životě dané kultury tak zauímají pozici stejného i jiného, „normálního“ domorodce i „exotického“ přistěhovalce (Száló, 2007).

Hlinčková uvádí, že transnacionalismus není odpovědí na problémy, které přináší migrační teorie, ale je kritickou perspektivou na chování migrantů, které není vázáno pouze na etnicitu, ale například i na sociální

sítě, ekonomiku a politiku. Migranti jsou tedy schopni se integrovat do nové společnosti, ale zároveň jsou schopni se účastnit sociálního a kulturního života ve své zemi původu. Udržují si vztahy v obou i více zemích (mluví více jazyky, mají více domovů apod.) a tím přesahují hranice národních států. Sociální sítě považují za nedílnou součást migrace především při hledání nové práce, ubytování a psychologické podpory pro migranty, kteří se objevují v zemích mimo své domoviny.

Transnacionální teorie migrace tak zpochybňují, že přistěhovalec je „člověkem bez historie“, který, aby se dobře adaptoval, musí projít procesem individuální integrace do většinové společnosti. Většinovou společností je přitom myšleno národní společenství. Ve skutečnosti množství současných migračních pohybů je výsledkem ustanovení transnacionálních sítí přistěhovaleckými komunitami, vytvářející a reprodukcující vazby se zemí původu a jsou zdrojem různých typů kapitálu, ulehčující samotnou migraci a adaptaci na nové prostředí (Vertovec, 2002).

Transnacionalismus podle Portese není nový fenomén, ale nová perspektiva. I dříve migranti udržovali přeshraniční vztahy, ale výzkumníci to nemohli vidět, protože neměli koncept, kterým by na to nahlíželi jako na transnacionální (Portes, 2002).

Transmigrace nemusí být ve skutečnosti vůbec nová. Jak konstatují Gardner a Triolo, tak například Sikhové jsou transnacionální po více než 100 let, avšak dnes dosáhla intenzita jejich vztahů globálního rozsahu a tím zcela odlišné kvalitativní úrovně. (Gardner, Grillo, 2002)

Transnárodní procesy jsou otevřené a dynamické. Na migranty už není pohlíženo jako na lidi vytržené z jejich vlasti a kultury. Většina transmigrantů se úspěšně integruje do hostitelské společnosti, ale zároveň si udržuje vztahy se zemí původu. Teorie transnárodnosti přehodnocuje pohled na migranta, který opustil zemi z různých důvodů a musel čelit obtížnému procesu adaptace, asimilace a integrace v jiné kultuře. Současní hlavní aktéři těchto migrací uvažují nad rámcem koncepce „původní versus hostitelská země“ a také „my versus oni“. Transnárodní mobilita je přirozenou součástí moderní společnosti a globálního světa. Jak uvádí

Bitušíková: „Domov už neznamená jen uzavřené místo pevně zakořeněné v jedné kultuře a identitě, ale spíše deterritorializovaný a interaktivní prostor v rámci mnohých identit, kultur, sociálních vztahů a praktik“.

Transnacionalismus tedy chápu jako nezbytnou teorii migrace, která buď rozšiřuje nebo se naopak vymezuje vůči jiným teoriím jako je například multikulturalismus, který zastává stanovisko, že v demokratickém státě mohou společně žít bez ohledu na etnicitu, rasu, náboženský a kulturní původ nejen jedinci, ale i celé skupiny. Multikulturalismus vidí prospěšnost v kulturní rozmanitosti pro společnost a daný stát. Cílem multikulturalismu je politicky sjednotit jedince a skupiny různých společností bez ohledu na jejich původ, rasu a přesvědčení a to nejlépe tak, že si každý jedinec či společnost zachová své kulturní odlišnosti (Barša, 2003).

Dále marginalizací, kterou se rozumí odsunutí nějaké skupiny na okraj společnosti a snižování společenského významu skupiny až po její sociální vyloučení. Podle Mareše jsou jedinci vyloučení společností na okraj společnosti z důvodu jejich nepodílení se stejnou měrou na zdrojích společnosti a to vede k jejich chudobě a sociální a kulturní izolaci. (Mareš 2000:287) .

Další teorií, vůči které se transnacionalismus může vymezovat nebo ji naopak rozšiřovat je integrace, kde jde o dvousměrný proces, kdy na jedné straně stojí cizinec, který vyvíjí aktivity pro začlenění do přijímací společnosti a na straně druhé je pozitivní přístup přijímací společnosti k cizinci. Integrace je proces, při kterém se jedinec postupně začleňuje do přijímací společnosti a postupně se z něho stává jejím rovnoprávným členem aniž by ztratil svou identitu a vlastní kulturu. Je ovšem zapotřebí podotknout, že na integraci cizinců, migrantů je především nahlíženo jako na sociální problém. A např. asimilací, což je proces, kterým se rozumí dokonalé splynutí s majoritní společností. Je důležité zdůraznit, že podstatným znakem asimilace, kterým se liší od integrace je to, že jde o jednostranný proces. Asimilující jedinec nebo i celá skupina se úplně přizpůsobí zvyklostem majoritní společnosti tak, že naprosto ztrácí vlastní etnickou a národní identitu. K asimilaci jedince

nebo celé skupiny dochází ze svobodné vůle přirozenou cestou nebo na druhé straně cestou nedobrovolnou, vnucenou chováním majoritní společnosti, případně jejího mocenského aparátu. Teorie asimilace vhodně vysvětluje proces jakým prochází na sebe navazující generace, jež se stávají čím dál tím více součástí nové společnosti a zároveň se spojení s původním domovem ztenčuje a dostává se více do symbolické roviny (Grillo 2001:11-13).

4.2 Transnacionální sociální pole a sítě

Transnacionální sociální pole se zaměřuje na působení transnacionálních vlivů a na formování a vyjadřování sociálních identit přistěhovalců. Sociální pole formování identit je vždy tvořeno diskurzivními praktikami sebe pojetí, výroky a příběhy, které o nás šíří druzí, což nám slouží k sebe interpretaci a pomáhá nám zajistit komunikaci s příbuznými a přáteli, kteří žijí jak v původním, tak i novém domově, zemi (Szaló, 2007).

Koncept sociálních sítí se v antropologii objevil v sedmdesátých letech paralelně s obratem ke zkoumání městských kultur a modernizujících se společností. Transnacionální vazby a procesy jsou v teoriích transnacionální migrace běžně pojímány v podobě sociálních, ekonomických, příbuzenských a osobních sítí přistěhovalců a jejich rodin, které propojují své původní a nové domovy.

Teorie sociálních sítí zdůrazňuje především význam mezilidských vazeb a pracuje tedy na úrovni individuálních strategií migrantů, které jsou považovány za aktivní a jednající subjekty. Většinou se jedná o neformální vztahy založených na rodinných či přátelských vztazích a vazbách v rámci komunity. Sociální sítě, které spojují jak migranty, bývalé migranty a ty, kteří zůstávají doma ve své zemi původu, poskytují důležité zdroje informací, pomoc sociální i finanční a velmi často i podporu při řešení osobních problémů. Díky vazbám sociálních sítí je udržován neustálý migrační proces.

V případě sociálních sítí se interpretační strategie ve zkoumání transnacionální migrace setkává s rekonceptualizací klasického objektu zkoumání. Jak říká ve své knize Csaba Szaló: „Nejsou to jednotlivci, kteří jsou sociálními vazbami zapojování do migrační sítě, nýbrž domácnosti, rodiny, příbuzenské skupiny a skupiny založené na přátelství. Tím pádem nejsou přistěhovalci pojmáni jako racionálně kalkulující a neukotvení jednotlivci, nýbrž jako aktéři zakotvení v sociálních sítích, které zprostředkovávají vztah mezi jednotlivcem a makro-strukturálními tlaky. V tomto smyslu jsou jednotlivci schopni mobilizovat zdroje, které jim umožní migraci a následně udržení se v novém domově, především pomocí svých sociálních sítí.“(Szaló, 2007:113).

Pod transnacionální sociální sítí si tedy můžeme představovat kromě sdílených zájmů smysl pro společnou příslušnost k původnímu domovu, což se projevuje na kulturních praktikách spojených s jazyky původního domova.

4.3 Transnacionální rodina

S transnacionalismem u rodin se setkáváme již po druhé světové válce, v procesu dekolonizace, kdy muži začali migrovat za prací do bývalých koloniálních center v Evropě. Začalo tak docházet k rozštěpení rodin na dálku se zachovanými silnými vazbami na rodiny v zemích původu (Gardner, Grillo, 2002).

Převážně na přelomu minulého a tohoto století dochází kvůli nestabilní politické situaci v mnohých zemích světa k masivním pohybům uprchlíků, kteří i nadále přináležejí k místům, z kterých uprchli. Mnohdy se ovšem zapomíná, že přes hranice států se nepohybují celé komunity, minority apod., ale jsou jimi samotní jedinci a jejich rodiny.

Rodina je v antropologii chápána jako elementární sociálně institucionalizovaná jednotka, která má výsadní legitimitu plodit potomky a zodpovídá za jejich výchovu (Pine, 1996:223). Transnacionální rodiny nadto

žijí nějaký či všeskerý čas odděleně od sebe navzájem, ale při tom spolu drží navzájem pospolu. Tyto rodiny vytvářejí pocit kolektivní péče a soudržnosti napříč hranicemi národních států. Skrze transnacionální rodinu můžeme analyzovat transnacionální sociální sítě a proces globalizace a to z pohledu jejích konkrétních aktérů, kteří ve svém každodenním jednání vymezují hranice jak rodiny, tak i světů přináležení (Bryceson, Vuorela, 2002:3).

4.4 Nations Unbound

Na počátku 90.let se v sociálních vědách začal objevovat nový způsob interpretace fenoménu migrace, a to jako transnacionální. Autorství transnacionalismu se připisuje antropoložkám Lindě Basch, Nině Glick-Schiller a Cristině Szanton-Blanc. Tyto tři antropoložky na základě dlouholetého výzkumu života karibských a filipínských migrantů v New Yorku začaly rozvíjet transnacionální teorii migrace a na základě tohoto výzkumu vydaly v roce 1994 sborník *Nations Unbound*, který následoval z roku 1992 sborník *Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration*. V tomto sborníku autorky volají po potřebě nového konceptu migrace, která by nebyla založena na představě místa původu a místech života jako dvou oddělených a na sobě nezávislých sociokulturních a geopolitických jednotek. V *Nations Unbound* definovaly transnacionálního migranta jako přistěhovalce, který v cílové zemi žije přeshraničním životem a je souběžně začleněný do více míst nacházejících se na území různých národních států.

Migrantů, kteří žijí přeshraničním životem si všimli před Lindou Basch, Ninou Glick-Schiller a Cristinou Szanton-Blanc i jiní výzkumníci, autorky *Nations Unbound* však trvaly na tom, že transnacionální migrace není už zdaleka výjimkou, ale stává se pravidlem, kdy si migrant utužuje přeshraniční vazby se svým původním domovem. Podle autorek *Nations Unbound* je sice současný svět vymezen národními hranicemi, ty ale ovšem ztratily moc nad pohybem lidí z různých zemí a národní hranice vymezují prostor pouze symbolicky. Na národní stát je ve sborníku nahlíženo jako na

deteritorializovaný a už neplatí to, že by samotné hranice státu vymezovaly danou společnost a do deteritorializovaného národního státu patří i občané žijící na území jiných států. Tito občané žijící na území jiných států si vytvářejí sociální, politické i kulturní vztahy, které jsou jimi udržovány přes hranice (Szaló 2007:61). Jak zdůrazňuje Szaló, transnacionální migranti si nesvázanost hranicemi daného státu neuvědomují a stále mají tendence zakládat si svoji identitu na kategoriích jako je národ, rasa a etnicita a bez ohledu na svůj přeshraniční život mají tendence neustále podléhat symbolické moci národních států (Szaló 2007: 63).

5 Praktická část

V této části je podrobena analýze 32 uskutečněných rozhovorů, které byly členěny podle společných témat. Rozhovory jsou seřazeny náhodně, bez ohledu na důležitost nebo kategorii respondenta. Pro přehlednost textu je analýza rozčleněna do kapitol. Oslovení respondenti byli rozčleněni podle jejich statusu. Zvoleny byly tři kategorie:

- ✓ trvale usazení, ČR je domovem (trvalý pobyt, občanství)
- ✓ dočasně usazení (práce, studium)
- ✓ druhá, třetí generace trvale usazených

5.1 Seznámení s projektem

Šetření navazuje na formulovaná teoretická východiska v teoretické části tohoto textu. Specifikovala jsem ho na prostředí Královéhradeckého kraje, resp. na město Hradec Králové. V jeho průběhu jsem užila standardní sociologické postupy a metody. Pracuji zde s metodou rozboru jednotlivých individuálně vedených polostrukturovaných rozhovorů se scénářem. Mým hlavním cílem v této práci je soustředit se na ukrajinské imigranty a jejich transnacionální vazby, vazby na jejich zemi původu. Předpokládám, že u některých mých respondentů budou jejich transnacionální vazby velice silně zastoupeny a u některých téměř vůbec. Sběr dat proběhl v rozmezí července až prosince roku 2011. Za výzkumné období jsem provedla 49 rozhovorů, které ovšem byly v různé kvalitě a po pečlivém zvážení jsem vybrala 32 rozhovorů, které nejlépe dokládají studované téma transnacionálních vazeb.

5.2 Výzkumná otázka

Před zahájením nejen samotného šetření, ale tvorby celé diplomové práce jsem se touto problematikou dlouho zaobírala. Pouhým běžným pozorováním, diskuzemi jsem si kladla řadu otázek. Na základě dlouhodobějšího zájmu a úvah hodlám tímto empirickým šetřením najít odpověď na otázku:

Je možné považovat příslušníky ukrajinské menšiny v ČR za transnacionální migranty?

5.3 Výzkumné metody

Tato praktická část je založena především na vlastním terénním výzkumu mezi ukrajinskými imigranty, jelikož mnoho materiálů o současné situaci Ukrajinců v Hradci Králové, resp. Královéhradeckém kraji neexistuje. Na začátku výzkumu pro svoji diplomovou práci jsem zvažovala, jakým způsobem budu metodologicky postupovat. Již od počátku jsem upřednostňovala kvalitativní přístup nad kvantitativním, jelikož se zabývá interpretací sociální reality a odkrývá význam, jež je prezentován sdělovanými informacemi. Kvalitativní přístup umožňuje respektovat jedinečnost, neopakovatelnost, dynamiku, procesualnost a kontextuální podmíněnost některých jevů patřících do vnější i vnitřní reality života zkoumaného jednotlivce i společnosti. Cílem kvalitativního přístupu je tedy co nejdokonaleji porozumět pozorované realitě. Ve své práci disponuji s relativně malým počtem respondentů, ale o každém z nich získávám velké množství informací, které nejsou numerického charakteru, jak by to bylo u kvantitativního přístupu. Je důležité si uvědomit, že každý jedinec je jedinečný a nelze jeho problémy, důvody apod. generalizovat na celou zkoumanou skupinu. Hlavním cílem výzkumu je zodpovědět otázku, zda-li ukrajinský migrant splňuje podle teoretických východisek předpoklady stát se transnacionálním migrantem. Mezi dalšími dílčími cíli je zjistit, které komponenty transnacionálních vazeb patří mezi ukrajinskými migranty mezi ty nejdůležitější. Jaký byl hlavní důvod emigrovat do České republiky? Kde

respondenti situují svůj domov, zda-li je to v České republice či v jejich zemi původu? Jakým komponentem se nejvíce respondenti liší od majoritní společnosti, zda-li je to jazyk, etnicita, náboženství, kultura? Je touha respondentů vrátit se zpět na Ukrajinu? Jak a v jaké frekvenci udržují kontakt s Ukrajinou? Jakým jazykem mluví respondenti mezi svými krajany? Jestli mají snahu integrovat se do majoritní společnosti?

Práce tedy vychází především z dat, které jsem získala terénním výzkumem, jehož součástí byly zvukové záznamy nahrávané na diktafon a psané poznámky. Jak jsem už byla poučena z moji bakalářské práce, která se též zabývala ukrajinskou menšinou, tak vzhledem k horší jazykové vybavenosti by nebylo vhodné použít například metodu dotazníku či ankety. Jako výzkumný nástroj, který jsem tedy použila je polostrukturovaný řízený rozhovor, který se mi zdál nejvhodnějším vzhledem k věku, stavu jazykové a mentální úrovně ukrajinských respondentů. Rozhovory jsem vedla sama na základě předem stanovených otázek, kdy na konci každého rozhovoru jsem dala respondentům možnost vyjádřit se k situacím, které nebyly řečeny a považují je k danému tématu za důležité. Pro případ, kdy bych nerozuměla nějaké pořízené nahrávce rozhovoru jsem měla možnost využít překladatelských služeb Pavola Lembaka, který je rodinným známým, a který zde pobývá již přes 17 let. Jak už jsem napsala výše, moji respondenti zde pobývají více než tři roky, a tak nakonec služeb pana Lembaka nebylo zapotřebí využít. V rámci písemné analýzy rozhovorů, které jsem pořídila nahráním na diktafon, pracuji s doslovnými přepisy rozhovorů, u kterých také užívám přímé citace dotázaných respondentů z důvodu zpřesnění vyvozených závěrů. Svě respondenty jsem seznámila se svým záměrem napsat diplomovou práci, s tématem, které se týká.

5.4 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou muži i ženy ukrajinské národnosti ve věku od 18 do 85 let, kteří se z rodné Ukrajiny přestěhovali do České republiky nebo se zde narodili a žijí zde již několik let (3 a více). Důvod, který u mých

respondentů převládal, proč se rozhodli přijet do České republiky byl spjat s jazykovou podobností, geografickou blízkostí a jak jsem se dozvěděla z výzkumu, tak i podobným životem a na druhé straně cíl najít si zde stabilní zaměstnání a dlouhodobě zde pobývat. Na některé své respondenty jsem měla kontakt z terénního výzkumu pro bakalářskou práci, některé jsem získala na ubytovnách a v rámci doporučení už od již dotazovaných respondentů. Všichni moji respondenti pobývají na území města Hradce Králové, resp. Královéhradeckého kraje.

5.5 Charakteristiky respondentů:

(1) Rozhovor č. 1

Muž, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 28 let, středoškolské vzdělání v oboru ekonomie, v ČR pracuje tři roky

(2) Rozhovor č. 2

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 26 let, prodavačka, v ČR je čtyři roky

(3) Rozhovor č. 3

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 37 let, středoškolské vzdělání, v ČR pracuje šest let

(4) Rozhovor č. 4

Žena, východní Ukrajina, 32 let, vysokoškolské vzdělání, 5 let v ČR

(5) Rozhovor č. 5

Muž, bydliště Kyjev, 44 let, učitel, v ČR čtyři roky

(6) Rozhovor č. 6

Muž, pochází z okolí Lvova, 10 let pracuje v ČR

(7) Rozhovor č. 7

Muž, pochází z okolí Žitomiru, 46 let, řemeslník, v ČR pracuje pět let

(8) Rozhovor č. 8

Žena, pochází z Ukrajiny, 35 let, osm let pracuje v ČR

(9) Rozhovor č. 9

Muž, pochází z Ukrajiny, 37 let, v ČR pracuje 4 roky

(10) Rozhovor č. 10

Muž, pochází ze Západní Ukrajiny, vysokoškolské vzdělání – kněz, v ČR žije pět let

(11) Rozhovor č. 11

Žena, narozena ve Lvově, středoškolské vzdělání, 29 let, vdaná v ČR 3 roky

(12) Rozhovor č. 12

Muž, pochází z Charkova, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 3 roky

(13) Rozhovor č. 13

Žena, 50 let, z Dymytrova, 15 let v ČR

(14) Rozhovor č. 14

Žena, 30 let, pocházející z Krymu, v ČR vdaná 5 let

(15) Rozhovor č. 15

Žena, 22 let, z Melitopolu, v ČR žije 4 roky (studentka)

(16) Rozhovor č. 16

Žena, 23 let, z Melitopolu, v ČR žije 3 roky(studentka)

(17) Rozhovor č. 17

Muž, 36 let, pochází ze Lvova, ženatý v ČR osm let

(18) Rozhovor č. 18

Muž, 30 let, Ukrajina – Podkarpatská Rus, střední škola, ženatý v ČR 3 roky

(19) Rozhovor č. 19

Muž, 48 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR 5 let

(20) Rozhovor č. 20

Muž, 25 let, druhá generace usazené ukrajinské rodiny(oba rodiče Ukrajinci)

(21) Rozhovor č. 21

Žena, 85 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (oba rodiče Ukrajinci)

(22) Rozhovor č. 22

Muž, 40 let, třetí generace (jeden z prarodičů z Ukrajiny)

(23) Rozhovor č. 23

Žena, 43 let, čtvrtá generace (jeden z praprarodičů Ukrajinec)

(24) Rozhovor č. 24

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (oba rodiče Ukrajinci)

(25) Rozhovor č. 25

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (jeden z rodičů Ukrajinec)

(26) Rozhovor č. 26

Muž, 35 let, druhá generace usazené ukrajinské rodiny (jeden z rodičů Ukrajinec)

(27) Rozhovor č. 27

Muž, 18 let, druhá generace (jeden z rodičů Ukrajinec)

(28) Rozhovor č. 28

Žena, 22 let, druhá generace (oba rodiče Ukrajinci)

(29) Rozhovor č. 29

Muž, 42 let, pochází z Ukrajiny, 12 let v ČR

(30) Rozhovor č. 30

Žena, 42 let, z okolí Lvova, 15 let v ČR

(31) Rozhovor č. 31

Žena, 48 let, pochází z Ukrajiny, 19 let v ČR

(32) Rozhovor č. 32

Žena, 41 let, ze západní Ukrajiny, 13 let v ČR

Rozdělení respondentů podle charakteristik:

trvale usazení, ČR je domovem (trvalý pobyt, občanství)

– respondenti č. 11, 13, 14, 17, 18, 29, 30, 31, 32

dočasně usazení (práce, studium)

– respondenti č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 19

druhá, třetí generace trvale usazených

– respondenti č. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28

5.6 Analýza rozhovorů

1. Důvody pro opuštění vlasti

Pro opuštění vlasti v zásadě existuje pouze několik důvodů a to ekonomické – jednak nedostatek příležitosti nalézt práci ve vlastní zemi, nebo nedostatečné ohodnocení této práce a naopak pracovní příležitost v zahraničí, dále sloučení rodin, studium, politické důvody a také touha poznat život v jiné zemi. Česká republika se stává cílovou zemí pro migranty z mnoha důvodů, jako jsou například pracovní profese nabízené migrantům za podmínek, které jsou pro české občany neatraktivní. Mezi další důvod, proč migranti volí Českou republiku jsou i komplikovanější podmínky pro získání práce v západních zemích Evropské unie. Do západních zemí by někteří migranti odjeli bezpochyby rádi, ale taková možnost se jim nenaskytne tak snadno, jako v České republice. Nezanedbatelný důvod pro výběr České republiky bezpochyby hraje svoji roli relativně malá vzdálenost a relativně snadno ovladatelný český jazyk pro ukrajinskou menšinu.

Důvody ekonomické

Ekonomické důvody bývají častým faktorem k opuštění vlasti.

Pravděpodobně z hlediska Ukrajiny je tento důvod z historicko-kulturního častější záležitostí mužů, ale nevyhýbá se ani ženám.

Muž, 28 let, tři roky pracuje v ČR

„No, co máš doma dělat, když prostě není co. Všichni moji známí odjeli za prací do ciziny. Tak jsem odjel taky. Nemám, co bych ztratil. Žiju s maminkou na vesnici a potřebuju vydělat peníze na opravu domu, léky pro maminku. Proto hodně šetřím, bydlím tady na ubytovně.“(1)

Muž, bydliště Kyjev, 44 let, učitel, v ČR pracuje čtyři roky a popisuje svoje důvody následovně:

„Hledal jsem 3 roky práci. Snižovaly se stavy učitelů, takže jsme s manželkou přišli o práci. Manželka našla práci jako prodavačka, ale já nemohl najít nic a za takových podmínek jsme nemohli vyjít. Musel já myslet na vzdělávání dětí a prostě musel hledat práci někde jinde, to znamenalo musím jít někam za prací.“(5)

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 37 let, středoškolské vzdělání, v ČR pracuje šest let a její zkušenost je obdobná. Říká:

„...hledala jsem jakoukoliv práci, ale nic nevyšlo, jen občasná práce a není to pro uživení rodiny. Jsem se synem u rodičů a neměla jsem peníze, nemůžou mi dát rodiče, spíš bych já měla podpořit je. Mám střední školu s maturitou, jako u vás stavební průmyslovka a v oborou pracovala já 10 let. Od souseda já dozvěděla, že hodně lidí jezdí sem do práce, přes agenturu. Zařizování a rozhodnutí trvalo čtyry měsíce.“(3)

Žena, 30 let, pocházející z Krymu, v ČR je vdaná 5 let a udává:

„Já přijela do Česka, protože jsem nemohla najít práci, jen sezónní, a rodina potřebovala peníze, protože otec byl nemocný. Tady jsem pracovala v supermarketu a našla si i přítele, kterého jsem si vzala.“(14)

Pokud jde o ekonomický důvod migrace většinou jde o rozhodnutí celé rodiny a toto následuje po delší špatné ekonomické situaci v migrantově rodině bez možnosti tuto situaci nějak řešit.

Sloučení rodiny

Migrace z tohoto důvodu byla u mých respondentů nejméně častá, vyskytla se pouze ve dvou případech, kdy se partneři poznali mimo Českou republiku a žít se rozhodli v ČR.

Muž, 36 let, pochází ze Lvova, ženatý v ČR osm let, říká:

„Já byl za prací v Anglii a moje budoucí manželka tam byla letem na brigádě. Tam my poznali. Ona pak rok byla jako chůva a my scházeli o víkendy. Když ona vrátila se do Čech, tak mi vzali se, já ještě pracoval tři roky v Anglii a když nám narodila se dcera, tak já vrátil se a zůstal už v Česku.“(17)

Pracovní příležitost

Migrace z důvodů pracovní příležitosti může mít různé podoby a migranti předpokládají, že se po určité době vrátí na Ukrajinu, nebo je pracovní příležitost odvede do další země.

Muž, pochází ze Západní Ukrajiny, vysokoškolské vzdělání – kněz, v ČR žije pět let a uvádí:

„Byl jsem požádán, zda bych nechtěl vykonávat kněžskou službu mimo Ukrajinu a jako jedna ze zemí byla nabízena Česká republika. Moje manželka měla hezké vzpomínky na studium v České republice a tak jsem se rozhodl a nabídku přijmul. Nemůžu říct, zda tady zůstanu, to záleží na tom, kam budu poslán. Rozhodně bych tu chtěl být tak dlouho, dokud děti budou chodit do školy“ (10)

Muž, 48 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR 5 let řekl:

„Naše firma začala spolupracovat s firmou ČEZ a já jsem dostal možnost jí zastupovat přímo v České republice. Předpokládám, že v příštím roce se již vrátím na Ukrajinu.“ (19)

Někdy se důvody mohou prolínat. Například původní důvod migrace za pracovní příležitostí se může změnit na migraci spojení rodiny. Muž, pochází z Charkova, vysokoškolské vzdělání, v ČR žije 3 roky a říká:

„Já přijel jako pracovník mezinárodní firmy, která podniká po celé Evropě na určitou dobu. Já seznámil se tady s přítelkyní a v létom my se brát budeme. Žít budeme nejspíš tady, jen když budu pracovat u stejné firmy je možné, že budeme také žít nějakou dobu i dál v Evropě.“(12)

Studium

Studijní důvod migrace je dnes vcelku běžnou záležitostí u studentů z mnoha zemí. Ať je to pouze část studia absolvovaného na cizí univerzitě, nebo přímo celé studium v zahraničí.

Žena, 23 let, z Melitopolu, v ČR žije 3 roky a říká:

„Přijela jsem před rokem a nastoupila do prvního ročníku na Univerzitě Karlově, předpokládám, že tady vystuduji bakalářský obor a potom, bych chtěla pokračovat na nějaké vysoké škole v Německu nebo Finsku.“(16)

Důvody politické

S těmito důvody jsem se u respondentů, kteří přicházejí jako migranti nyní, nesetkala. Politické důvody jsem zaznamenala v původních rodinách migrantů, kteří jsou zde usazení několik generací. Jde vždy o migranty, kteří přišli po první světové válce.

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (oba rodiče Ukrajinci) uvedla o imigraci své rodiny:

„Moji rodiče odešli z Ukrajiny, protože patřili k ukrajinské inteligenci a po říjnové revoluci a chvilkové emancipaci Ukrajiny jim hrozilo, že skončí ve vězení, jelikož na Ukrajině bylo potlačováno používání jazyka a všechno ukrajinské.“(24)

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (jeden z rodičů Ukrajinec) uvádí o otci:

„Otec pocházel z velkostatku a narukoval k bělogvardějcům. Během války se dostal až do Turecka. Po skončení války přišel do Československa a chtěl se vrátit na Ukrajinu. Vzhledem k situaci na Ukrajině mu to rodina nedoporučovala a tak tady zůstal a založil rodinu.“ (25)

Pokud lze tedy hodnotit rozhodnutí k opuštění vlasti, je to vždy záležitost celé rodiny. Ať jde o odchod jednoho člena, nebo celé rodiny. Bez ohledu na vzdělání, pokud jsou zde migranti z ekonomických důvodů většinou pracují jako nekvalifikovaní pracovníci ve stavebnictví, zemědělství a ženy často v supermarketech.

2. Pocit domova

Transnacionalismus je úzce spojen s otázkou vnímání své vlastní identity. Identita respondentů spojená s jejich zemí původu se projevuje ve způsobu vnímání jejich současné identity. Je důležité si uvědomit, že někteří imigranti se cítí víceméně Čechy, u některých je tato představa naprosto nepředstavitelná. Určitá skupina imigrantů má tendenci udržovat si domovy dva a je důležité také zmínit, že pro někoho je domov pouze záležitostí

situační a mění se v rámci jejich aktuální situace. Ač si moji respondenti udržují domovy dva nebo pokládají za svůj domov pouze Českou republiku nebo Ukrajinu, lze u všech třech skupin zachytit transnacionální vazby, které si uchovávají. Jednoznačně domov tady mají další generace migrantů, kteří se již narodily v Československu a ČR.

Domov v České republice

Muž, 35 let, druhá generace usazené ukrajinské rodiny (jeden z rodičů Ukrajinec) uvádí:

„Je samozřejmé, že mojí vlastí je ČR, jsem i podle národnosti Čech. Ukrajina je pro mne země, kde sice mám nějaké příbuzné, ale příliš spolu nekomunikujeme.“(26)

Muž, 18 let, druhá generace (jeden z rodičů Ukrajinec) říká:

„Jsem Čech a moje vlast je ČR, přesto Ukrajinu vnímám jako zemi mě velmi blízkou, kde žije podstatná část mé rodiny a kam často jezdíme.“(27)

Pro staršího Ukrajince, který zde má stabilní zaměstnání a svoji rodinu se stala Česká republika jeho domovem. Mluví perfektně česky a na Ukrajinu se vrátit nechce.

„...cítím se doma tady, neumím si představit, že bych žil někde jinde. Před dvěma lety jsem byl na Ukrajině a přišlo mi to tam takové, jako zpomalené, tady se mi líbí, vím co můžu a co ne. Rodinu tam už nemám, jen přátele, ale tak víte co, jak se už nevidáme, tak to už ani přátele vlastně nejsou. Kamarády mám tady v Černilově, mám tady samozřejmě i manželku a děti...pro ně by bylo komplikované se stěhovat na Ukrajinu a hlavně taky proč, když jste tu spokojený. Ani se doma o tom nebavíme...dřív s manželkou, než se nám narodila první dcera, tak jsme to řešili, jestli spolu budem, bála se, že budu chtít odjet...tak jak to zkrátka bývá. A jestli se zde cítím jako cizinec? Ne, cítím se být Čechem, i občanství mám české, ale o to nejde. Podle vzhledu nikdo nepozná, že jsem se narodil na Ukrajině, ale ten jazyk, ta čeština...ze začátku jsem věděl, že mě v obchodech, na úřadech, v práci řadili mezi cizince, asi se chovali i odměřeně ke mně, ale teď už plno

let mluvím dobře, ukrajinsky vlastně skoro vůbec, děti neumí, neučím je to. K ničemu by jim to nebylo, když nemají na Ukrajině ani moje prarodiče. Moje manželka trochu umí, ještě když byli rodiče, tak jsme za nima pravidelně jezdili, psali si dopisy, sem tam jim poslali nějaké balík...“(29)

I u další respondenty převážila identita česká a za svoji domovinu považuje Českou republiku.

„Je pravda, že mám dvě občanství, české a ukrajinské. Jako doma je doma, ale už se zkrátka cítím být Češkou. Už jsem tu 15 let.“(30)

Respondenta, která z Ukrajiny šla do Německa a po třech letech přišla za kamarádkou do České republiky říká:

„ Cítím se být stále Ukrajinkou, ale domov jsem našla tady v České republice. Když jsem byla v Německu, byla jsem tam moc sama. Tady mám kamarády, scházím se s pár Ukrajinci...po domově se stýská, píšeme si s mamkou každý týden, snažím se i něco posílat dom, můj bratr je nemocný, tak aby bylo na léky a doktory...je to všechno moc drahý.“(14)

Pro Ukrajinku a její dceru se stala také domovem Česká republika a to i přes to, že na Ukrajině má oba rodiče.

„S Ukrajinou mám nejvíce společné to, že tam mám stále své rodiče, jako vždycky říkám, že jedu domů, ale myslím tím domů jako za rodičem, tam kde jsem vyrůstala...Myslím si, že se tady snažím tak nějak splynout s davem, jinak to ani nejde, když je člověk sám, tak to jde dost těžko. Mám tady nějaké ukrajinské kamarádky, občas se scházíme, uvaříme si něco dobrého, zazpíváme si...samozřejmě po našem. Chci zažádat o české občanství, hlavně kvůli dceři, aby se tak opravdu cítila a bylo to se vším všudy. Nechci, aby se setkávala s tím, že když uvede, že je Ukrajinka, bude se na ni koukat jinak, než na Češku, jako formálně...Ona si to asi takhle nebere, až se někdy divím, nestydí se za to, odkud je, že je jakoby jiná, odjinud. Ve škole ji berou v normálně, nesetkala jsem se s tím, že by třeba přišla domu ubrečená, že ji říkají, že je jiná nebo ji nějak nadávali...když jsou se blíží svátky, tak se ji třeba i učitelka zeptá, jak to probíhá tam u nás, na Ukrajině...“(32)

Domov na Ukrajině

Pro některé mé respondenty se Česká republika domovem nestala, ač tu žijí i několik let. Nad svým nacionálním cítěním se při zahraničním pobytu začala zabývat i mladá Ukrajinka, která v České republice pobývá již tři roky. Na otázku, jakou zemi považuje za svou, odpověděla:

„Určitě Ukrajinu. Jsem Ukrajinka jako poleno a jsem na to hrdá. Popravdě mě to nikdy moc nezajímalo, jestli jsem ta nebo ta, ale když jsem přijela, tak jsem se tak prostě stala...cítím se být Ukrajinka.“ (16)

Respondenta, která zde žije 8 let nejvíce postrádá ukrajinské chování, jejich hrdost a velice jí tady v České republice chybí jídlo.

„Když jedu domů, domů na Ukrajinu, tak si vždycky koupím matrjošku. Manželovi to nevadí, sám říká, ať si kupuju je, ať mám tu něco u domova. Po domově se mě jako stýská...Po jídle se mi moc stýská, tady bydlím s rodiči od manžela, a tak to víš, v kuchyni moc nejsem, vaří tam manželova mamička. Kolikrát si říkám, jak sem blbá, že odjela sem...ale radši na to nemyslet.“ (8)

Silný vztah ke své rodné zemi vyjadřuje Ukrajinka, která je v ČR tři roky vdaná.

„Ráda a hodně vzpomínám na moji rodnou zemi, na můj rodný kraj, na Ukrajinu...Jsem hrdá, odkud jsem sem přišla...u vás se mi tady líbí, ale ten váš národ, přijde mi, že je vám tady jedno odkud jste, co vaše země...v tom jste od nás, od Ukrajinců jiný.“ (11)

Podobně uvádí další respondent z Ukrajiny:

„Se svoji rodinou píšeme si a po telefoně, jakmile jsou nějaké ty svátky, narozeniny...Když mluvím s Ukrajincema, mluvíme mezi sebou po našem, česky mluvím jen v obchodě, na úřadu...tam teda moc nerad chodím, tak jinak koukaj na nás, jako co vůbec chcem a to je nepříjemný. Mezi Čechami moc kamarády nemám, ale mě nechybí...Moc rád vzpomám na moji zem, to víš, všude dobře, ale nejlepší ve svoje zemi a svojích rodáků...doma je doma a pořád tam chci. Když tam jsem, chci už zase sem, ale nezůstanu

tady. Vráťím se dom, jen nevím, jestli za rok, pět, deset, ale určitě se vrátím, nechtěl bych tady tak zemřít...“(1)

Domov na Ukrajině jednoznačně uvádějí ekonomičtí migranti. Je to z důvodu toho, že většinou jeden z rodiny pracuje v zahraničí, v našem případě v Česku, a zbytek rodiny je na Ukrajině. Někdy je třeba s jedním rodičem jedno a s druhým rodičem, který je u nás dítě druhé.

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 37 let, středoškolské vzdělání, v ČR pracuje šest let a říká:

„Syn je u prarodičů a já jemu dvakrát týdně volám, říkám co ve škole a pak rodičům, co mají dělat. Posílám každý měsíc domů peníze na život a domů jezdím jednou, někdy i dva raza za rok. Kak já by našla dobrou práci v Ukrajině tak já by vrátilas.“ (3)

Žena, východní Ukrajina, 32 let, vysokoškolské vzdělání, 5 let v ČR a uvádí:

„Doma zůstal manžel, který je nemocný a stará se o syna, kterému je dvanáct a dceru sedm let. Dřív pracoval on v Německu. Teď já pracuju tady, aby my mohli normálně žít. Já chtěla by domů častěji, ale můžu tak dvakrát za roku. Dva, tri raza týdně povídáme přes skype a rešim problem, které vzniknou.“ (4)

Dva domovy

Pokud jde o osoby, které zde žijí jako manželé, nebo manželky uvádějí, že mají pocit dvou domovů. Je u nich stále ještě silná vazba na původní vlast, ale zároveň si vytvářejí nová pouta k nové vlasti.

Jeden Ukrajinec, který pobývá v České republice pět let se cítí více spjat s Ukrajinou z důvodu toho, že jeho děti a manželka zůstaly na Ukrajině. Při zamyšlení ovšem dodává, že v podstatě má domovy dva, že se cítí doma i tady v České republice.

„To víte, jo, je to těžký. Mám tady sic takové to zázemí za ty roky, ale ta rodina...Jako trvalý pobyt nemám, to ne, jsem tu na pracovní povolení. Trvalý pobyt ani nechci, když mám rodinu na Ukrajině. Mám tam manželku a

děcka, chodí tam do školy. Kvůli nim se cítím víc doma na Ukrajině, mám tam takové to zázemí. S ženou jsme mluvili o Čechách, že bysme tady bydleli, jako pohromadě, ale když ty děti už tam chodí do školy a ten jazyk, s tím je taky problém...Zkrátka když přijedu na Ukrajinu, jsem doma tam, když se vrátím sem, jsem zas doma tady, moc nad tím nepřemýšlím..."(10)

Další respondentka ve svém rozhovoru přiznává, že má domovy dva.

„Ono je to těžký, kořeny člověk nikdy nezapře, je to to, co je pořád ve vás, uvnitř, v paměti. Rodina, přátelé, sousedi, všichni zůstali na Ukrajině. Určitě mám domovy dva, jeden tady a druhý na Ukrajině. Myslím, že kde je rodina, tam je i domov. Tady v Hradci mám i svoji dceru, ta by odsud nikdy neodešla, má tady přitele, kamarády, v práci dobrý kolektiv, je tady spokojená. Ví, že na Ukrajině ji zůstala babička, bratrance, sestřenice, a všecy a snimi si dopisuje přes počítač, občas si i zavolají. Tady má i mě a mého muže, svého tátu...Pro mě je ale stále domov na Ukrajině, kolikrát na mě přijde takové to smutno, kdy bych se sebrala a navždy se tam vrátila, za rodinou, za maminkou, která je nemocná. Moc mi tady chybí, že ty svátky a narozeniny jsme vždycky slavili pohromadě, jako rodina, široká rodiny a tady jsem o to ochuzená, protože všechny příbuzné mám tam, na Ukrajině. A smutno je, pořád mi tady schází takové to zázemí, návštěvy, na koho se obrátit. Nejvíce je smutno po sestře, s tou jsme nejlepší kamarádky...Ta mě velice schází tady, někdy tady i popláčem, ale víme, že život jde dál a žijem tu, no...Jednou jsem už tady, provdala jsem se sem a tak to prostě je a na Ukrajinu to je daleko, letadla drahý, vlakem to trvá dlouho moc, ale rodiny mi moc chybí. Jsem dceři vždycky říkávala, aby vzala kluka z velké rodiny, hlavně aby nebyl jedináček, velká rodina, aby tady pak jednou nezůstala sama...na Ukrajině máte rodinu, sousedy a všechny s vámi všechno prožívají, tady to tak není...A vím, že Češka asi nikdy nebudu, ani se mezi Čechy, no jak bych to řekla, mezi Čechy se já nehodím. Sic mám české občanství, myslím a pracuju pro Českou republiku, ale já bych řekla, že stejně mám pořád takovou tu ukrajinskou náuru, srdce na pravém místě, otevřená, v určitých situacích až je to škoda. Všecy Češi jsou takové konzervativní, uzavřený do sebe..všecy asi ne, v práci co mám kolegy, tak všecy jsou milý, vychází mi vstříc..."(31)

Ukrajinská respondentka, která také dělí své domy na Ukrajinu a Českou republiku.

„Myslím, že mi to přijde tak půl na půl. Jakmile jsem na Ukrajině, jsem doma tam a jakmile se vrátím do Čech, jsem zase doma tady. Na Ukrajinu jezdíme s rodinou dvakrát, třikrát do roka, záleží, jak to vyjde. Když byly děti malé, tak tam u mých rodičů a u rodiny trávily třeba i celé letní prázdniny. Ted' už tam moc nechtějí, mají kamarády tady, chodí s nimi ven a říkají, že co by na Ukrajině dělali...to mě trochu mrzí...Já jsem hrdá na svůj původ, i když tady žiju 25 let, ani jsem si nikdy nezažádala o změnu občanství, asi bych měla pocit, že jsem něco ztratila, něčeho se vzdala, dobrovolně, a to nechci. Při mých studiích tady v Čechách, v Praze to byla takové nenásilné tendence, postupně jsem se naučila česky, ale to bylo tím životem tady mezi studenty, ten vysokoškolský život. Na škole jsem neměla vůbec pocit cizinky, patřila jsem prostě mezi vysokoškoláky...“(23)

Jak uvádí další ukrajinský respondent, za svůj domov považuje místo, kde je jeho rodina. I když se považuje za Ukrajince, převažuje u něj pocit domova tady v Hradci Králové, v České republice.

„Sice každý rok jezdím jednou, někdy i dvakrát na Ukrajinu, ale už už se vracím sem k manželce, sem do Čech, kde je moje rodina. Prostě tam kde mám rodinu, mám i svůj domov. Žiju tady 8 roků, ale mluvím ukrajinsky, mám kolegy Ukrajince, tak mezi sebou tak mluvíme. Moje děcky mluví dobře česky, snažím se s nimi mluvit ukrajinsky, aby nezapomněly. Syn rozumí, ale nemluví po našem. Těžko říct, kdo jsem, narodil jsem se na Ukrajině, mluvím ukrajinsky...občanství mám sice už český, ale pro ty lidi tady jsem stejně cizinec, Ukrajinec...“(17)

Muž, 30 let, Ukrajina – Podkarpatská Rus, střední škola, ženatý v ČR 3 roky uvádí:

„Já rád jezdím domů na Ukrajinu, mám tam rodiče a žil tam do dvaceti let, ale tady mám už taky rodinu, syna a dceru a když se vracíme, tak jedeme domů.“ (18)

Žena, 50 let, z Dymytrova, 15 let v ČR

„Přijela jsem do Česka s přítelem, který byl ze Slovenska. Začala jsem zde podnikat a získala trvalý pobyt a přijeli sem i moje děti. Pak já rozešla se s přítelem a našla si jiného, který je Čech a provdala se za něho a získala občanství. Dcera zde studuje teď vysokou školu, syn se vrátil na Ukrajinu, je námořník. Tím, že mám vlastně část rodiny stále na Ukrajině, tak i přes získané občanství mám pocit, že doma jsem jak tady tak i tam.“ (13)

Z odpovědí vyplývá, že i další generace migrantů mají poměrně silný vztah k původní vlasti rodičů, prarodičů atd., hlavně díky tomu, že téměř všichni oslovení udávali, že mají blízké vztahy s částí rodiny, která v původní zemi žije dosud a stejné je to u migrantů, kteří se do naší vlasti přivdaly a přiznali.

3. Integrace

Pokud jde o integraci, tak v dalších generacích jsou potomci plně integrováni ve společnosti. Pokud se tito lidé sami nezmíní, není rozdíl mezi nimi a většinovou společností. Horší postavení mají lidé, kteří migrují z ekonomického důvodu. Protože jsou často ubytováni hromadně podle toho odkud přišli, mají často málo příležitostí setkat se s českými občany a navázat nějaké vztahy. Na straně druhé nebývá ani z naší strany chuť seznamovat se s těmito lidmi. Většinou lze kontakty s místními lidmi navázat v práci a tyto kontakty pak rozšiřovat.

Muž, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 28 let, středoškolské vzdělání v oboru ekonomie, v ČR pracuje tři roky a k integraci dodává:

„Já si našel kamaráda v práci a díky jemu já mám nějaké kamarády. Oba my máme rádi letecké modely a díky tomu koníčku já mám stejné kamarády, taky Čechy. Je dobré, že já mohu jít s nimi do kina, na pivo.“ (1)

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 26 let, prodavačka, v ČR je čtyři roky a říká:

„...v obchodě já našla dvě kamarádky, jedna je Češka a druhá z Bulharska. Chodíme spolu na disko a tak.“ (2)

Muž, pochází z okolí Lvova, 10 let pracuje v ČR a udává:

„Za dobu, co pracuji v Česku, jsem se seznámil s několika lidmi, kteří jsou zde domovem. Přesto stále pocítuji, že značná část v nás vidí hlavně námeznou pracovní sílu a udržuje si odstup.“ (6)

Žena, narozena ve Lvově, středoškolské vzdělání, 29 let, vdaná v ČR 3 roky říká k tomuto tématu:

„...pro mne nebylo lehké najít si kamarádky, ani rodina nebyla v začátku nadšená, že my se chtěli vzít, ale po nějaké době si my k sobě našli cestu a když já rodila dceru, tak já poznala s dalšími maminkami a teď mám už několik kamarádek.“ (11)

Žena, 50 let, z Dymytrova, 15 let v ČR uvádí:

„Já jsem to měla lehčí v tom, že já přišla s partnerem, přesto najít si zde nové přátele nebylo lehké, stále zde přetrvávají předsudky. Důležité je také snažit se ovládnout jazyk a mluvit. Díky svému manželovi jsem získala novou rodinu a s ní i nějaký okruh přátel a známých a další jsem získala díky práci, ale snadné zvláště zpočátku to nebylo.“ (13)

Žena, 37 let, v ČR 6 let

„Hodně záleží, jak mluvíš česky. Mně v tom pomohl můj přítel. Čeština je moc měkký a melodický jazyk oproti ruštině nebo ukrajinštině. Díky tomu, že mám ráda hudbu, zpívám a hraju na saxofon, vnímám i hodně melodii češtiny a tak jsem se naučila poměrně rychle česky. Na tom moc záleží, jak mluvíš. Dobře jsem zapadla i mezi přátele mého partnera. I když jeho rodiče byli ze začátku hodně proti. Dokonce se s ním přestali bavit, ale on si mě prosadil a už se s tím smířili. Chtěla bych moc miminko. On se zatím na to necítí, ale věřím, že časem založíme rodinu. Když srovnám mého přítele s mými předchozími, tak je hodnější, tolerantní a hlavně nesnáší vodku. S přítelem jsme byli chvíli v Anglii a v Irsku a tam přistupovali stejně odtažitě ke mně i k mému přítelovi. Takže když si Češi o sobě někdy moc myslí a

vytahují se na mě, což se mi už moc nestává a bylo to hlavně dříve, tak jim řeknu tuhle zkušenost, že by se v Anglii na ně dívali také skrz prsty jako někteří Češi na nás.“(3)

Z rozhovorů vyplynulo, že i migranti, kteří nepočítají s tím, že zde zůstanou, mají zájem o nějaký způsob integrace do většinové společnosti. Stojí o to získat zde nové přátele, což na druhé straně může přispět k tomu, že naše většinová společnost získá lepší povědomí o těchto lidech a ztratí svoje negativní předsudky. To se ukazuje u lidí, kteří zde založili rodinu. Ve většině případů jejich rodiny nebyly nadšeny z partnera, který pocházel z Ukrajiny, ale ve většině případů se rodina vždy sžila a partner/ka se do české rodiny integrovala i s tím, že rodinu částečně i ovlivnila.

Muž, 30 let, Ukrajina – Podkarpatská Rus, střední škola, ženatý v ČR 3 roky k tomu říká:

„...například Vánoce slavíme my dvakrát. Já jsem pravoslavný věřící a manželka také přestoupila k mojí víře. Děti vychováváme také tak. Přesto u babušky my slavíme české Vánoce a potom doma my máme pravoslavné, kdy přijedou i prarodiče.“ (18)

Žena, 30 let, pocházející z Krymu, v ČR vdaná 5 let říká:

„... žijeme s manželovo rodiči v dvuchgeneračním domku. Já dnes například vařím některá ukrajinská jídla i pro prarodiče, protože si je mají rádi.“ (14)

4. Setkávání v rámci komunity

Setkávání s krajany má stále velmi ohraničený rámeček. Drbohlav v rámci své studie uváděl, že „současná intenzita komunikace uvnitř samotné ukrajinské komunity se zvyšuje - častější, pravidelný styk s krajany proklamuje 55% respondentů.“(Šišková, 2001:188). Z analýzy odpovědí oslovených respondentů mého výzkumu mohu vyslovit názor, že setkávání v rámci komunity je velmi omezené. Neexistence zastřešujících organizací ztěžuje setkávání a často se i někteří svých krajanů straní. Pokud šlo o

rodiny, které zde vznikly již za první republiky, dá se říct, že je pojí hluboká pouta, ale například pouze v rámci rodin, které žily na území jednoho okresu.

Žena, 43 let, čtvrtá generace (jeden z praprarodičů Ukrajinec) říká:

„Dá se říct, že rodiny, které vznikly za první republiky a jeden z rodičů, otec, byl ukrajinec si pomáhaly a vzhledem k podobným životním příběhům – prožitá válka na bojišti – a nutnosti integrovat se do nové společnosti, tyto rodiny stmelily natolik, že se i další generace těchto migrantů setkávají a berou jako jedna rodina. Často i s dalšími příbuznými, kteří dodnes žijí na Ukrajině. Přesto však další kontakty s nově příchozími migranty nevyhledávají.“ (23)

Tento pohled na komunitu je specifický a nejspíš je utvořen z počáteční nutnosti. Jinak se na setkávání s krajany dívají ti, kteří se přivdali nebo přiznali v posledních dvaceti letech.

Žena, 30 let, pocházející z Krymu, v ČR vdaná 5 let uvádí:

„Já se téměř s jinými Ukrajinci nestýkám. Já tím že mám mateřskou jsem hodně doma, jen z bývalé práce mám také kamarádku z Ukrajiny, se kterou já přijela do Česka, ona teď pracuje 80 km daleko a tak mi se vidíme tak jednou v měsíce. To mi povídáme, ale jinak my další přátele Ukrajince nemáme.“ (14)

V rámci ukrajinské menšiny mezi Ukrajinci panují dobré, přátelské vztahy. Vzájemně si pomáhají různými protislužbami. Například jedna žena za drobný peníz ostříhá své krajany, jiná jim vyspraví oblečení. Muži zase chrání ukrajinské ženy, podle jejich potřeby jim pomohou. *„My, co se tady známe, jsme na společné lodi, prožíváme spoustu věcí stejně a jsme zvyklí si pomáhat. Ano, najdou se mezi námi i takoví, že se špatně zachovají, jenom využívají, ale s nimi brzy skončíme. Občas se i chlapi mezi sebou porvou, když se napijí, ale to je normální, pak je to jako dřív. Tohle je naše velká výhoda, že si pomáháme. V Praze to je trochu horší, tam je moc*

lidí z Ukrajiny i odjinud a někteří si myslí, že si konkurujeme, ale to tak není. Tady v Hradci je to moc lepší, je tu klid.“(6)

5. Rasismus a diskriminace

Přesto, že se v tisku i jiných médiích často hovoří o rasismu a diskriminaci, většina dotazovaných se s těmito negativními jevy jednání většinové společnosti s cizincem nepotkala ačkoliv právě Ukrajinci společně s občany Ruska v naší společnosti nemají dobrou pověst.

Muž, pochází z okolí Žitomiru, 46 let, řemeslník, v ČR pracuje pět let k tomu uvádí:

„...já se tady cítím normálně. Oni ke mě chovají jako k ostatním. Pracuju stejně, tak ostatní berou mě stejně jako bych byl Čech. Možná to tím, že nás tady málo a často ještě ve volnu my různě pomáháme starším, co potřeba, jako posekat zahradu a tak.“ (7)

Žena, pochází z Ukrajiny, 35 let, osm let pracuje v ČR, říká:

„Já jak přijela, tak jsem měla pocit, že tam co pracuju se na mne dívají špatně, ale pak já viděla, že stejně oni dělali i s jinými, kteří přišli jako noví. Když já pracovala déle, tak už to bylo dobré. Někdy sem měla pocit, že spíš se na nás dívali špatně v místě kdy bydlím.“ (8)

Muž, pochází z Ukrajiny, 37 let, v ČR pracuje 4 roky a uvádí:

„...setkal se jednou, byli my v hospodě a tam nějaký mladý na nás volal ať táhnem na Ukrajinu, že berem práci, ale my pracujem, kde Češi nechtějí. Ted' už dobrý.“ (9)

Žena, 22 let, z Melitopolu, v ČR žije 4 roky (studentka)

„Já jsem se vůči sobě s nějakou formou diskriminace nestkala, možná je to tím, že ve škole je přece jen více cizinců a to prostředí je otevřenější, ale setkala jsem se s projevy rasismu, ne přímo vůči mě, ale vůči přátelům

z univerzity, kteří byli tmavší pleti a oni si mysleli, že jsou cikáni a pokřikovali, že se bílí nemají s cikány bavit a tak.“ (15)

Žena, 22 let, druhá generace (oba rodiče Ukrajinci)

„Já jsem se nikdy s ničím podobným nesetkala, ale možná je to tím, že by těžko někdo poznal, že mám něco společného s Ukrajinou. Od rodičů vím, že když jsme přišli do Česka, jednoduché to neměli. Říkali, že lidé si je často spojovali s různými mafiemi a i v práci se na ně dívali skrz prsty. Zvláště u tatky, který byl IT specialista zpočátku říkali, že na taková pracovní místa by měli brát Čechy a ne cizince. Ale on vyhrál konkurz a protože to byla firma mezinárodní, tak to brzy opadlo. Dnes už je to dobré, žijeme tady dlouho a sousedi si už ani nevzpomenou, že pocházíme z Ukrajiny. Hodnotí nás podle toho jak žijeme, ne podle toho odkud jsme.“ (28)

Žena, 37 let, 6 let v ČR

„Někdy třeba prodavačka v krámě dělá, že mi nerozumí, i když já to říkám snad správně. Na pozdrav mi neodpoví. Lidi se nás i bojí nebo se nám vyhýbají. Dívají se na nás zvláště. Já moc Čechů neznám. Bavím se s lidmi z práce a s mým šéfem. Není to špatné, mohlo by to být ale lepší. Chápu to ale. Víím, co se dělo dříve za komunismu. Taky je tu spousta bohatých Rusů, kteří se chovají, jako že jim to tu vše patří. To není dobře. My jsme ale obyčejní lidi, kteří jen pracují a dělají to, co byste vy, Češi, nikdy nedělali. Chceme si vydělat. Přesto nás tu hodně Čechů nechce. Nejvíc asi vadíme starým lidem. Já se nestydím za to, že jsem z Ukrajiny. Naše zem je krásná, naši lidi moc pracovití. Hloupí Češi nám někdy nadávají „úkážka“, ale nenecháme se vyprovokovat.“(3)

Muž, 36 let, 8 let ženatý v ČR

„Mám pár kamarádů Čechů. Nejsou tak dobří známí jako Ukrajinci, ale vycházíme v práci dobře. Nedělají mi naschvály. Pozvou mě na pivo nebo nějaké jídlo. Já jsem je také několikrát hostil. Připravil jsem šašlik, špek, chléb, samohonku nebo jsem také uvařil dobrý boršč. Bylo moc dobře. I můj kamarád mě pozval k sobě domů a jeho žena mě hostila dobře. Za to jsme moc rád. Všichni Češi nejsou stejní. Češi mají také spoustu problémů,

nic tu není ideální. Ale žije se tu lépe než na Ukrajině. Mrzí mě, když vidím, jak si Češi neváží práce, peněz, moc utrácí za hlouposti. Ale to je jejich problém.“(17)

Z odpovědí se zdá, že situace Ukrajinců v naší zemi není z hlediska diskriminace a rasismu problematická. Pravděpodobně na trhu práce nekonkurují českým pracovníkům, pracují na místech, která Češi neakceptují ať již z důvodů nízké mzdy, nebo neatraktivní náplní práce. Pokud jde o zaměstnání, kde je potřebná vysoká kvalifikace, jde převážně o nadnárodní společnosti, ve kterých je zaměstnávání cizinců běžné a tedy atmosféra v těchto firmách je tomu přizpůsobená. Děti, které vlastně již vyrostly ve zdejším prostředí mohou na spřízněnost s Ukrajinou upozornit snad jen v případě jmen.

6. Náboženství a svátky

Ve většině případů se projevilo, že respondenti jsou duchovně více spojeni s náboženstvím. Často v jejich životě hraje důležitou roli. Je také zřetelné, že čím déle rodina žije na našem území, tím menší roli hraje náboženství v jejich životě.

Muž, pochází ze Západní Ukrajiny, vysokoškolské vzdělání – kněz, v ČR žije pět let uvádí:

„Tady není ta duchovní tradice, na Ukrajině jsou svátky hodně duchovní záležitostí. Jak jsem vyzoroval, tak tady jsou nejdůležitější Vánoce, a to ještě hlavně dárky a tak. Není to o tom duchovním zastavení. Na Ukrajině, tím že se slaví pravoslavné, tak jsou až po Novém roce a u věřících jsou důležitější Velikonoce. Co jsem vyzoroval, tak rodiny často právě Vánoce slaví dvakrát.“ (10)

Žena, 85 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (oba rodiče Ukrajinci) říká:

„Když jsem byla malá, tak jsme svátky slavili podle pravoslavných zvyků. Do kostela jsme moc nechodili, pravoslavný byl daleko, přesto jsem byla

vychována ve víře. Když jsem se vdala, tak manžel byl sice katolík, ale na nějaké chození do kostela nebyl a protože jeho rodina chtěla abychom svátky slavili po jejich, vlastně jsem přešla český způsob slavení. Přesto jsem se vždy snažila zachovávat hlavně tu duchovní stránku.“ (21)

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 37 let, středoškolské vzdělání, v ČR pracuje šest let a říká:

„Pro nás svátky důležité, právě já na ně vždy snažím přijet se domů a být s rodinou. Tady v kostel moc nechodím, ale doma my chodíme pravidelně a je to pro nás důležité.“ (3)

Muž, 36 let, pochází ze Lvova, ženatý v ČR osm let říká:

„Doma my pravidelně navštěvovali kostel a slavili všechny svátky, manželka přistoupila na pravoslaví a měli my i v kostele svatbu. Svátky slavíme po našem, ale Vánoce u nás v dvojem, aby i prarodiče, který slaví po česku měli Vánoce s námi.“ (17)

Nejvíce se projevoval vliv náboženství u respondentů, kteří jsou u nás pracovně a na Ukrajinu se vrací. Nejméně vliv náboženství deklarovali účastníci, kteří jsou zde usazení již v několikáté generaci, čím delší doba od příchodu z Ukrajiny tím menší význam náboženství v rodině, zvláště pokud z Ukrajiny byl pouze jeden člen rodiny.

7. Kontakty s Ukrajinou

Všichni, kteří se průzkumu zúčastnili kontakty s Ukrajinou udržují. Je to jednak prostřednictvím elektronického styku, svých návratů k rodinám, nebo kontakty se širší rodinou, která stále na Ukrajině žije. Rozdíl je pouze v četnosti těchto styků.

Muž, 25 let, druhá generace usazené ukrajinské rodiny(oba rodiče Ukrajinci) k tomu uvádí:

„Naši jezdí pravidelně jednou za rok, třeba na svátky na Ukrajinu, kde ještě žijí dědeček a babička z matčiny strany a babička ze strany otce. Já také pokud mohu, tak jedu s nimi, nebo jedu i sám.“ (20)

Muž, 40 let, třetí generace (jeden z prarodičů z Ukrajiny) říká:

„Na Ukrajině máme příbuzné se kterými jsme ve styku přes mail a skype. Dříve si rodiny mezi sebou hodně psaly. Také jezdíme na návštěvy podle finančních možností a času. Většinou tak jednou za dva až tři roky.“ (22)

Muž, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 28 let, středoškolské vzdělání v oboru ekonomie, v ČR pracuje tři roky a říká:

„Já hodně volám domů, abych já znal co tam děje se. Také jeden raz do roka jedu domů na delší dobu. Minule já domů jel i tři razy, ale na krátko.“ (1)

Žena, 22 let, z Melitopolu, v ČR žije 4 roky (studentka) uvádí:

„Jezdím domů přes léto, když mám po zkouškách. Loni se mi podařilo jet i na Vánoce, protože jsem zkoušky měla naplánované na druhou polovinu ledna.“ (15)

Žena, 50 let, z Dymytrova, 15 let v ČR k tomu říká:

„Když jsem já přišla do Čech, tak jsem zpočátku s rodinou na Ukrajině hlavně telefonovala a snažila se alespoň jednou za dva roky rodinu navštívit. Teď já hlavně píšu přes mail a telefonuji přes skype se synem a když má dovolenou tak jednou jedeme na Ukrajinu my a jednou on do Čech.“ (13)

8. Vztah k rodině, domácnost

Poměrně silně je pociťován vztah k rodině. Je to vidět zvláště u migrantů, kteří v zemi původu zanechávají rodiče a zvláště v případech, kdy v zemi původu zůstávají děti. Také výchova dětí ve smíšeném manželství je často řešenou otázkou. Zvyky z původní země ovlivňují i chod domácnosti.

Žena, narozena ve Lvově, středoškolské vzdělání, 29 let, vdaná v ČR 3 roky uvádí:

„Bylo těžké zvyknout tady, když rodina daleko, ale já vytvořila svojí rodinu. Daleko bych mohla být i v Ukrajině. Když já zde pryvykla tak je lehké. Doma tu já upravila obrázky z Ukrajiny, vařím naše jídla, které má rád manžel. Často volám rodině i radím se co domácnost. Rodiče manžela mi pomáhají a podporují, když já malé zpívám a povídám ukrajinsky pohádky, aby mohla pak povídat s babičkou v Ukrajině.“ (11)

Žena, pochází ze západní Ukrajiny – Zakarpatská oblast, 37 let, středoškolské vzdělání, v ČR pracuje šest let říká:

„U nás ještě hodně zvykom, žena starat se o děti a rodinu a muž je hlava a rozhoduje. Tím, že já sama s synem a potřebovat peníze, já musela v zahraničí. Radši já byla by doma, ale je třeba peníze, syn roste a já by chtěla, čto on jít studovat. Tak musíme vydržet. Voláme, píšeme mail.“ (3)

Muž, 48 let, vysokoškolské vzdělání, v ČR 5 let říká:

„Já měl možnost vzít sem rodinu, ale protože děti studovali, já radši byl, že oni jsou doma. Teď syn už studuje v Německu a doma žena s dcerou. Není to lehké, ale já už byl v zahraničí dřív, tak rodina už je zvyklá. Problémy řeším po skypu, mailem, voláme. Pokud něco důležité, tak já letím domů.“ (19)

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (jeden z rodičů Ukrajinec) k tomu dodává:

„Já se narodila v roce třicet dva a to nebyla lehká doba. Rodiče stavěli domek a já byla do čtyř let u tety. Otec se snažil z dnešního pohledu integrovat se, dobře mluvit česky, takže nějaké zvyky z jeho rodiny se u nás nepěstovaly. Pouze trval na pravoslavné víře. Také se maminka naučila vařit několik jeho oblíbených ukrajinských jídel. Tím, že se svou rodinou na Ukrajině mohl komunikovat pouze písemně, více lpěl na vlastní rodině tady. Ještě více to bylo znát během války, kdy si nemohl být jist tím, zda ji s rodinou přečká, nebo půjde do lágru. Paradoxně díky válce si psal s neteří a setkal se bratrem. Neteř byla nuceně nasazená v Německu a protože naše

rodina žila vlastně v protektorátu, mohli jí rodiče psát a posílat balíčky a na konci války, když přijela Rudá armáda, tak s ní přijel i jeho bratr a zrovna do města, kde jsme bydleli i my. Přesto, že otec vlastně většinu života prožil v Československu a dostal i naše občanství, toužil se alespoň podívat se domů a vidět rodiče a sourozenci. Bohužel se mu jeho přání až tak nesplnilo, protože jeho otec zemřel v roce 1949. Domů se mohl podívat až po uvolnění situace v roce 1954 (po smrti Stalina). I maminka byla nadšená, jak ji přijala rodina. V té době nebylo lehké udržovat těsnější kontakty než dopisy. Přesto vždy někdo z rodiny přijel tak jednou za pět let, nebo my jsme jeli tam.“ (25)

Muž, 18 let, druhá generace (jeden z rodičů Ukrajinec) a říká:

„Narodil jsem se v České republice. Tím, že mám maminku, která pochází z Ukrajiny je pro mne tato země jako druhá domovina. Maminka mi jako malému zpívala ukrajinské písničky, četla pohádky a často na mne mluvila ukrajinsky, takže já také mluvím. Ne sice plynně, ale domluví se. Důležité to pro mě bylo, když jsem byl malý a rozuměl jsem ukrajinské babičce a mohl s ní také mluvit. Pokud mohu posoudit, tak tím, že maminka pochází od Simferopolu, tak máme poněkud odlišnou kuchyni, než česká rodina. Naše kuchyně je postavená hodně na zelenině a rybách. Jinak asi je rozdíl také v tom, že máme doma obrazy ikon, protože jsme pravoslavná rodina.“ (27)

9. Vztah dalších generací k současným migrantům

Vzhledem k tomu, že další generace, které vycházejí z rodin migrantů jsou plně asimilovány do většinové populace, často sdílí s většinovou populací i názory. Tyto názory nemusí vždy korespondovat s jejich vztahem k Ukrajině a jejich rodině jako takové. Také je rozdíl mezi další generací migrantů, kteří jsou na našem území usídleni již od první republiky a další generací migrantů, kteří přišli do naší země po roce 1989.

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (oba rodiče Ukrajinci) k tomu říká:

„...drželi jsme při sobě, rodiny které přišly ve dvacátých letech, také Československo podporovalo naše školství a tím jsme udržovali naši kulturu. Až s válkou všechno skončilo a po válce to nebylo lepší. Všichni se spíše stahli do svých rodin, díky československému občanství se mohli alespoň stýkat s příbuznými na Ukrajině. Dnes je sice pro nás Ukrajina důležitá, ale pouze proto, že tam žije část naší vlastní rodiny, nemáme potřebu sdružovat se s dalšími migranty, kteří přicházejí do Čech. Přesto pokud by přišel někdo na doporučení rodiny, jsme mu ochotni pomoci. Takhle jsme například dva roky poskytovali ubytování studentce, která v Česku studovala a byla to kamarádka ukrajinské části naší rodiny.“ (24)

Žena, 80 let, narozena v ČR ukrajinské rodině (jeden z rodičů Ukrajinec) říká:

„Měla jsem mezi dětmi ze smíšených manželství mnoho kamarádů a přátelíme se, s těmi kdo jsou ještě živi, do dnes. Mezi nově přichozími migranty známe pouze ve vedlejší ulici manželku kamaráda mého vnuka. S tou se naše rodina také přátelí a již jsme poznali i její rodiče. Jinak se například s migranty, kteří tady pracují a víme, že jsou z Ukrajiny, nestýkáme.“ (25)

Muž, 35 let, druhá generace usazené ukrajinské rodiny (jeden z rodičů Ukrajinec):

„Já jsem se narodil v době, kdy do Československa přicházeli lidé snad jen jako rodinní příslušníci. Moje maminka jako ukrajinka tady žádné přátele z Ukrajiny neměla, teď má kamarádku, která se sem také přivdala a přistěhovala se do naší ulice. Jinak si myslím, že se spíš snažila sžít s českou komunitou.“ (26)

Muž, 18 let, druhá generace (jeden z rodičů Ukrajinec) říká:

„Já mám díky počítači přátele po celém světě, ale abych se přátelil s nějakými Ukrajinci, kteří jsou v Česku to ne. Mám přátele přímo na Ukrajině.“ (27)

Žena, 22 let, druhá generace (oba rodiče Ukrajinci) a deklaruje:

„Já jsem sice Ukrajinka, ale přátele z řad Ukrajinců mám na Ukrajině, v Česku se s Ukrajinci nepotkám, protože v mém věku tu nikdo není a pokud jsou to lidé, kteří sem přišli za prací, tak nás dělí věková a nejspíš i sociální bariéra.“ (28)

6 Závěr

V osmdesátých letech minulého století se objevily nové trendy v mezinárodní migraci. V odborných kruzích se začalo diskutovat o tom, že migranti se neusazují v cílových zemích natrvalo, ale udržují neustále sociální i ekonomické vazby s původní vlastí, aniž by v tom hrála roli geografická vzdálenost. Tehdy se zrodila idea transnacionální migrace, kdy migranti často nejsou spojeni pouze s jedním státem, životem uvnitř něj, ale žijí s přesahem do obou států.

Přesto tato teorie vyvolala vlnu kritiky, protože vazby s původní vlastí prý existovaly vždy. Dá se však říci, že nikdy v minulosti neměli migranti tolik možností spojení s původní vlastí jako je tomu dnes. Díky dnešním možnostem v komunikaci, s dnešní dopravou jsou přeshraniční vazby značně ulehčené a tyto faktory jsou v udržování vazeb klíčové.

Přeshraniční vazby se odehrávají v rovině ekonomické, sociální, kulturní nebo politické. Pohyb mezi dvěma kulturními prostředími usnadňuje migrantovi znalost jazyka cílového státu. Klasický ekonomický rys transnacionálního chování je pravidelné zasílání peněz (remitancí), nebo je to podnikání v obou zemích. Sociální vazby migrantů lze udržet díky dopravní cirkulaci, telefonickými hovory nebo spojením přes internet a dalšími médii jako televize a tisk.

Pokud mohu soudit z rozhovorů u všech dotazovaných existoval vztah k zemi jejich původu. Dokonce i v dalších generacích, které se plně asimilovali a jejich národnost je dnes již česká se projevuje vztah k širší rodině, která do dnes žije v zemi původu jejich předků. Neprojevuje se však u nich ochota pomáhat začlenit se současným migrantům, kteří se usazují na území České republiky. Ovšem i u nich je potřeba rozlišovat. Migranti, kteří přišli ve dvacátých letech do Československa, i díky tomu, že tyto migranti měli podporu Československého státu v podobě možnosti zakládat na území Československa školy, spolky a podobně, udržovali poměrně těsné vztahy. Možná to bylo i díky tomu, že zpočátku většina doufala v návrat na svobodnou Ukrajinu. Tyto tendence již od třicátých let

ustupovaly. Někteří migranti postupně získávali naše občanství a díky rodinným nebo pracovním vazbám se snažili přizpůsobit. Přesto jak uvedla jedna z účastnic rozhovorů rodiny migrantů spolu udržovali přátelské vztahy, ale pouze na menším a ohraničeném území. V případě naší respondentky to byl okres. Tyto vztahy a vazby byly natolik pevné, že přetrvaly do dalších generací.

V případě migrace do roku 1989 tato existovala pouze ve smyslu sloučení rodiny. Tito lidé se v převážné většině snažili sžít s většinovou společností a také vlastně neměli možnost se jakkoliv v našem státě sdružovat.

Migrace po roce 1989 je ve většině případů za prací nebo podnikáním a také za možností studia na některé z našich vysokých škol. Tato migrace hlavně je vedena snahou zajistit finančně své rodiny, které žijí v převážné většině na Ukrajině. Tito lidé nemají snahu sdružovat se a vytvářet nějakou komunitu.

Mezi těmito dá se říct třemi migračními vlnami není snaha o propojení a vytvoření jednotné komunity opřené o společné ukrajinské kořeny. Všichni migranti ovšem demonstrují svoje vazby na část rodiny, která je na Ukrajině. Je to zajímavé zvláště u dalších generací migrantů, kteří přišli již ve dvacátých letech. Vazby do původní vlasti jednoho nebo obou rodičů jsou deklarovány jako živé a rozvíjející se. U migrantů, kteří deklarují, že přišli pouze z ekonomických důvodů je vazba na rodinu, která zůstává na Ukrajině, velmi těsná. Díky dnešním možnostem v informačních technologiích je vlastně přítomnost těchto migrantů neustálá. Možnost využití telefonu a počítačů usnadňuje rozhodnutí odejít za prací i v případě žen, které ve své zemi zanechávají děti.

Všichni respondenti mají osobní styky s Ukrajinou. U těch, kteří přišli za prací a rodinu zanechali na Ukrajině je to samozřejmé, ale osobní styky jsou živé i v dalších generacích. Nemusí být nijak časté, ale vzájemné návštěvy

jednou za dva, tři roky jsou běžným jevem. Vlastně limitující jsou pro některé z dotazovaných pouze finanční prostředky.

Pokud jde o možnost usazení se na našem území, tak většina dotazovaných z řad zaměstnanců deklaruje návrat na Ukrajinu. Nepočítá s tím, že by se v České republice usadili natrvalo. Dá se předpokládat, že toto deklarované odhodlání má reálné kořeny, protože na Ukrajině zůstala rodina a děti.

Pokud jde o oblast zaměstnání, bez ohledu na dosažené vzdělání migrantů, jde ve většině případů o práce nekvalifikované. Jsou to práce na stavbách, v zemědělství, v supermarketech. Často jde o práce, kdy migranti pracují deset až dvanáct hodin denně, sedm dní v týdnu. Na straně druhé část migrantů po roce 1989 zde začala podnikat, nebo je zaměstnána v nadnárodních firmách.

Většinová společnost k migrantům z Ukrajiny přistupuje s obezřetností. Jednak to souvisí právě s oblastí zaměstnání a také s negativními zprávami o organizovaném zločinu, kdy bylo často referováno o ukrajinské a ruské mafii. Také to, že část ukrajinských pracovníků často pracuje nelegálně, bydlí hromadně na ubytovnách a odevzdávají část vydělaných peněz pochybným zprostředkovatelům, těmto migrantům nepomáhá k lepšímu pochopení většinovou společností. Na druhé straně dotazovaní uváděli, že se až na výjimky neseťkali s rasismem a diskriminací.

Velkým problémem pro migranty je neznalost nebo špatná znalost jazyka. Ten limituje migranty nejen z hlediska práce, ale také z hlediska navazování kontaktů s většinovou společností. Z druhého pohledu je patrná zase malá znalost ukrajinštiny u rodin, které jsou zde usazené již od první republiky. Snaha začlenit se došla tak daleko, že se ztratila schopnost domluvit se rodným jazykem předcházejících generací.

Oproti české společnosti je ukrajinská společnost více religiózní. To se projevuje i v přístupu ke slavení svátků a ve výchově dětí. Zvláště u

smíšených manželství je kladen důraz na výchovu dětí ve víře ač jeden z rodičů je bez vyznání. Také jsem se při rozhovorech setkala s tím, že partner přijal víru toho druhého. Nemohu ovšem říct, jak by probíhalo manželství, kdy by rodina partnera víru neakceptovala a vadila by jí výchova dětí ve víře. Pokud jde o svátky, tak podle většiny například Vánoce se zdají být v našem pojetí příliš konzumní. Smíšené rodiny často přistupují k dvoujímému slavení Vánoc. Jednou je to pro české prarodiče v prosinci a poté v užším kruhu podle pravoslavného kalendáře v lednu, kdy je kladen důraz na oslavy v lednu a ještě důležitější jsou pro věřící pak oslavy Velikonoc.

Smíšené rodiny se navzájem ovlivňují a přebírají navzájem některé zvyky. Často se to týká také jídla. Záleží odkud partner pochází. Například respondentka, která pocházela od moře, naučila svou novou rodinu ve větší míře konzumovat ryby.

Tímto shrnutím v závěru práce jsem se pokusila především odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, zda-li je možné považovat příslušníky ukrajinské menšiny v České republice za transnacionální migranty? Vzhledem k uvedenému textu si dovoluji tvrdit, že uvedení ukrajinští respondenti skutečně vykazují podmínky splnění teoretických východisek a mohou být považováni za transnacionálního migranta.

7 Seznam literatury

1. BARŠA, Pavel. 2003. Politická teorie multikulturalismu. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-020-9
2. BENDL, Jiří. Životní prostředí, migrace a bezpečnost:úvod do problematiky. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2000.
3. BRYCESON, D.F., VUORELA U. 2002 Transnational Families in the Twenty-First century
4. DRBOHLAV, Dušan.: in: Šišková (ed.): 2001. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9
5. GARDNER, K., and R. GRILLO. 2002. Transnational households and ritual: an overview. *Global Networks* 2. S: 181.
<http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>
6. GUARNIZO, L.E., SMITH, M.P., 1998 *The Localization of Transnationalism*
7. HLINČÍKOVÁ, M.: Transnationalism and the use of the concept of the transnational social field as an analytic framework. Slovenský národopis, 2009.
8. JANKŮ, Kateřina. Život v pohybu. Brno. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006.
9. KOSTLÁN, D. Transnacionalismus. 2008.
http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494&Itemid=189 [citováno 2012-02-14]
10. LEONTIYEVA, Yana. Ukrajinci v ČR. Socioweb 5/2005. [online]. 2005 [citováno 2012-02-19] < <http://www.migraceonline.cz> >.
11. MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0

12. MULTIKULTURNÍ CENTRUM PRAHA. ABC o migraci. [online]. 2003 [citováno 2012-02-14]<<http://www.migraceonline.cz/abc.shtml>>.
13. MAREŠ, Petr. Sociologický časopis. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno 2000
14. PINE, F. 1996. Encyclopedia of social and cultural antropology
15. PORTES, A.. (2002). „Transnational entrepreneurs: An alternative form of immigrant economic adaptation”, *American Sociological Review* 67 (2), pp. 278 – 298.
16. PORTES, A., RUMBAUT, R.G. (1996). *Immigrant America: A Portrait*. Berkeley: University of California Press. str271 – 272
17. SZALÓ,C.: Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
18. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9
19. UHEREK, Zdeněk. Poslední revize 9.5.2005. Integrace cizinců z hlediska emického a etického. [online]. 2005 [citováno 2012-03-15] < <http://www.migraceonline.cz> >.
20. VERTOVEC, S.: Transnational Networks and Skilled Labour Migration, WPTC-02-02. 2002. Dostupné na http://www.transcomm.ox.ac.uk/working_papers.htm
21. VOJTKOVÁ, Michaela. Teorie mezinárodní migrace. [online]. 2005 [citováno 2012-02-29]. <<http://www.socioweb.cz>>
22. ZILYNSKYJ, Bohdan.: in: Šišková (ed.): 2001. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9